

เอกสารวิชาการ

คู่มือการจำแนกกล้วยไม้ดิน
สกุลเอื้องใบหมาก (*Spathoglottis* Blume)
และลูกผสมเพื่อการค้า

Manual for Identification of *Spathoglottis* Blume
in Thailand and Their Hybrids for Trade

สำนักคุ้มครองพันธุ์พืช กรมวิชาการเกษตร

เอกสารวิชาการ

คู่มือการจำแนกกล้วยไม้ดิน สกุลเอื้องใบหมาก (*Spathoglottis* Blume) และลูกผสมเพื่อการค้า

Manual for Identification of *Spathoglottis* Blume
in Thailand and Their Hybrids for Trade

เอกสารวิชาการ

คู่มือการจำแนกกล้วยไม้ดิน สกุลเอื้องใบหมาก (*Spathoglottis* Blume) และลูกผสมเพื่อการค้า

Manual for Identification of *Spathoglottis* Blume
in Thailand and Their Hybrids for Trade

จัดทำโดย : สำนักคุ้มครองพันธุ์พืช กรมวิชาการเกษตร ลาดยาว จตุจักร
กรุงเทพมหานคร 10900
โทรศัพท์ 0 2579 0919, 0 2940 5687
โทรสาร 0 2940 5687

ISBN : 978-974-436-963-5

พิมพ์ครั้งที่ 1 : กรกฎาคม 2565
จำนวนพิมพ์ 1,000 เล่ม

อ้างอิง : กรมวิชาการเกษตร, สำนักคุ้มครองพันธุ์พืช. 2565. คู่มือการจำแนกกล้วยไม้ดิน
สกุลเอื้องใบหมาก (*Spathoglottis* Blume) และลูกผสมเพื่อการค้า.
กรมวิชาการเกษตร. กรุงเทพมหานคร. 64 หน้า

เรียบเรียง : นายภัทรวีร์ พรหมนัส
นางสาวสุมาลี ทองดอนแอ

ที่ปรึกษา : นางวิลาวัลย์ ไคร์ครวญ นายวินัย สมประสงค์
นางเบ็ญจวรรณ จำรูญพงษ์ นางสาวดวงเดือน ศรีโพทา

พิมพ์ต้นฉบับ : นายภัทรวีร์ พรหมนัส
นางสาวสุมาลี ทองดอนแอ

ถ่ายภาพ : นายภัทรวีร์ พรหมนัส นายจรูญ พูนบางยูง
นายวิชัย อัยกุล

ภาพถ่ายเส้น : นายภัทรวีร์ พรหมนัส

ออกแบบและจัดพิมพ์ : เกินคุ้มมีเดีย 110/24 ต.มหาสวัสดิ์ อ.บางกรวย จ.นนทบุรี 11130
โทร. 08 9131 1074

คำปรารภ

ประเทศไทยส่งออกพืชในบัญชีแนบท้ายอนุสัญญาว่าด้วยการค้าระหว่างประเทศซึ่งชนิดสัตว์ป่าและพืชป่าที่ใกล้สูญพันธุ์ หรือที่เรียกว่าอนุสัญญาไซเตส เป็นอันดับต้นๆ ของโลก โดยเฉพาะกลุ่มกล้วยไม้ สำนักคุ้มครองพันธุ์พืช ซึ่งเป็นหน่วยงานหลักที่รับผิดชอบในการควบคุมการค้าพืชในบัญชีแนบท้ายอนุสัญญาฯ จึงทำการศึกษาวินิจฉัยสถานภาพความเสี่ยงต่อการใกล้สูญพันธุ์ของพืชในบัญชีฯ เพื่อประกอบการพิจารณาออกหนังสืออนุญาตส่งออก ภายใต้โครงการวิจัยและพัฒนาการควบคุมการค้าระหว่างประเทศซึ่งชนิดพืชอนุรักษ์และพืชที่ใกล้สูญพันธุ์เพื่อการใช้ประโยชน์อย่างยั่งยืน การดำเนินโครงการดังกล่าว นอกจากศึกษาสถานภาพของพืชแล้ว ยังมีการศึกษาลักษณะทางพฤกษศาสตร์เพื่อจำแนกชนิดพืช จากการศึกษาพบว่ากล้วยไม้ดินสกุลเอื้องใบหมากที่มีการค้าขายกันอยู่มากทำการค้าในลักษณะที่เป็นลำต้นใต้ดินหรือระยะที่ไม่มีดอก ทำให้ยากต่อการจำแนกชนิด ดังนั้น เพื่อให้พนักงานเจ้าหน้าที่ที่เกี่ยวข้องกับการควบคุมการค้าพืชในบัญชีแนบท้ายอนุสัญญาไซเตส และประชาชนที่สนใจ สามารถจำแนกชนิดและความแตกต่างระหว่างชนิดพันธุ์แท้และลูกผสมได้ จึงนำข้อมูลลักษณะทางพฤกษศาสตร์และนิเวศวิทยาของกล้วยไม้ดินสกุลเอื้องใบหมากจากการศึกษาวินิจฉัย มาจัดทำคู่มือการจำแนกชนิดกล้วยไม้ดินสกุลเอื้องใบหมากและลูกผสมฉบับนี้ขึ้น มีเนื้อหาที่เข้าใจง่ายโดยใช้ภาพถ่าย ภาพลายเส้น และบรรยายลักษณะเด่นของแต่ละชนิด รวมถึงมีรูปเล่มกะทัดรัดสะดวกในการพกพา

สำนักคุ้มครองพันธุ์พืช หวังเป็นอย่างยิ่งว่าคู่มือฉบับนี้จะเป็นประโยชน์ต่อการปฏิบัติงานของพนักงานเจ้าหน้าที่ และประชาชนที่สนใจ

นางวิลาวัลย์ ไคร์ครวง

ผู้อำนวยการสำนักคุ้มครองพันธุ์พืช

49

54

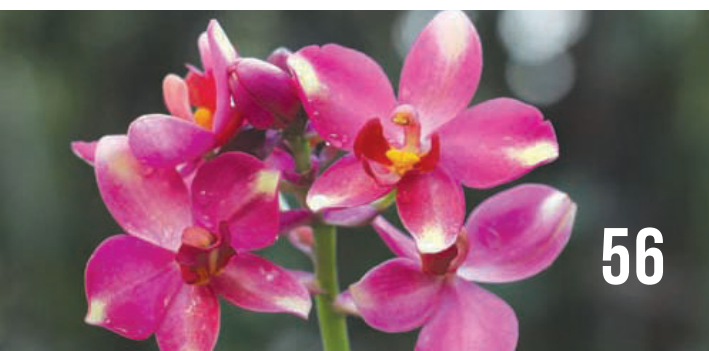
59

31

35

56

51

บทนำ	7
กฎหมายกักกล้วยไม้	9
คำอธิบายเพิ่มเติมเกี่ยวกับส่วนประกอบของกล้วยไม้ดินสกุลเอื้องใบหมาก	14
ลักษณะทางพฤกษศาสตร์ทั่วไปของกล้วยไม้ดินสกุลเอื้องใบหมาก	15
การจำแนกความแตกต่างของกล้วยไม้ดินสกุลเอื้องใบหมากที่ได้จากป่า กับต้นที่ได้จากการเพาะขยายพันธุ์เทียม	22
รูปวิธานจำแนกชนิดของกล้วยไม้ดินสกุลเอื้องใบหมาก	24
กล้วยไม้ลูกผสมสกุลเอื้องใบหมาก	46
การจำแนกกล้วยไม้ลูกผสมสกุลเอื้องใบหมาก	47
บรรณานุกรม	60
ดัชนีชื่อไทย	61
ดัชนีชื่อวิทยาศาสตร์	62
ดัชนีชื่อทางการค้า	63
คำขอขอบคุณ	64

บทนำ

ประเทศไทยได้เข้าเป็นภาคีอนุสัญญาว่าด้วยการค้าระหว่างประเทศ ซึ่งชนิดสัตว์ป่าและพืชป่าที่ใกล้สูญพันธุ์หรืออนุสัญญาไซเตส (Convention on International Trade in Endangered Species of Wild Fauna and Flora: CITES) มีผลบังคับใช้เมื่อวันที่ 21 เมษายน 2526 อนุสัญญาไซเตส มีเจตนารมณ์เพื่อคุ้มครองสัตว์ป่าและพืชป่าที่ใกล้สูญพันธุ์ไม่ให้สูญพันธุ์ไปจากโลก ซึ่งต้องอาศัยความร่วมมือของประเทศภาคีอนุสัญญาฯ ควบคุมการค้าระหว่างประเทศโดยใช้กระบวนการออกหนังสืออนุญาต พืชและสัตว์ในบัญชีแนบท้ายอนุสัญญาฯ มีสถานภาพความเสี่ยงต่อการใกล้สูญพันธุ์แตกต่างกัน อนุสัญญาฯ จึงแบ่งเป็น 3 บัญชี ดังนี้

บัญชีที่ 1 หมายถึง ชนิดที่ใกล้จะสูญพันธุ์ จึงห้ามทำการค้าต้นที่ได้มาจากป่าหรือเป็นของป่า ยกเว้นเพื่อการศึกษาและวิจัย หรือได้มาจากการเพาะขยายพันธุ์ เช่น กล้วยไม้สกุลรองเท้านารี

บัญชีที่ 2 หมายถึง ชนิดที่เหลือน้อยกว่าครึ่งแต่ยังไม่ใกล้สูญพันธุ์ แต่ต้องควบคุมการค้าเพื่อไม่ให้สูญพันธุ์ สามารถทำการค้าต้นจากป่าได้แต่ต้องไม่ละเมิดกฎหมายภายในประเทศ เช่น กฎหมายป่าไม้ ตัวอย่างพืชในบัญชี 2 เช่น กล้วยไม้ชนิดที่นอกเหนือจากชนิดในบัญชีที่ 1 ต้นหม้อข้าวหม้อแกงลิง และกฤษณา เป็นต้น

บัญชีที่ 3 หมายถึง ชนิดที่ได้รับความคุ้มครองตามกฎหมายของประเทศใดประเทศหนึ่ง แล้วขอความช่วยเหลือจากประเทศภาคีให้ช่วยควบคุมการค้าชนิดนั้นด้วย ตัวอย่างเช่น มะพร้าวแฉด จากประเทศเซเชลส์

ปัจจุบันมีพืชในบัญชีแนบท้ายอนุสัญญาฯ ประมาณ 32,800 ชนิด อยู่บัญชีที่ 1 จำนวน 395 ชนิด 4 ชนิดย่อย บัญชีที่ 2 จำนวน 32,364 ชนิด 109 กลุ่มประชากร และบัญชีที่ 3 จำนวน 9 ชนิด 1 สายพันธุ์ (มีนาคม 2565)

ประเทศไทยมีการค้าพืชในบัญชีแนบท้ายอนุสัญญาไซเตสหลายชนิด เช่น กฤษณา กล้วยไม้ หม้อข้าวหม้อแกงลิง และไม้อวบน้ำชนิดต่างๆ จากข้อมูลสถิติการค้าของเว็บไซต์สำนักเลขาธิการไซเตส มีรายงานว่า กล้วยไม้ดินสกุลเอื้องใบหมาก (*Spathoglottis* Blume) ที่ประเทศไทย มีการส่งออกกระหว่างปี พ.ศ. 2553–2563 โดยชนิดที่มีการส่งออกมากที่สุด ใน 3 อันดับแรก ได้แก่ ว่านหัวข้าวเหนียว (*Spa. affinis* de Vriese) รองลงมาคือ ชมพูพิศมร (*Spa. hardingiana* C. S. P. Parish & Rchb. f.) และพิศมรฮาธา (*Spa. aurea* Lindl.) ตามลำดับ และพบมีสถิติการค้า กล้วยไม้ลูกผสมสกุลเอื้องใบหมากจำนวนประมาณ 1,500 ต้น/ปี เนื่องจาก กล้วยไม้ดินสกุลเอื้องใบหมากมีความหลากหลายทั้งลักษณะของรูปร่างใบ สีและรูปร่างของดอก รูปแบบการออกดอก และกลิ่น เป็นต้น ประกอบกับ ปลูกเลี้ยงง่ายจึงนิยมนำมาปลูกเป็นไม้ดอกประดับแปลงโดยเฉพาะ กล้วยไม้ลูกผสม ที่พัฒนาจากต้นพ่อแม่พันธุ์จากทั้งในและต่างประเทศ กล้วยไม้ลูกผสมสกุลเอื้องใบหมากมักทำการค้าลักษณะที่เป็นหัวใต้ดิน (rhizome) หรือต้นในระยะเวลาที่ไม่มีดอกทำให้เกิดความสับสนในการจำแนกชนิด นอกจากนี้ กล้วยไม้ดินสกุลเอื้องใบหมากบางชนิด เช่น เหลืองพิศมร ยังมีสรรพคุณเป็นสมุนไพรแก้ผี (<https://medthai.com>) และมีความเชื่อว่าเป็นว่านมหาเสน่ห์เมตตามหานิยมจึงนำไปทำมวลสารเครื่องรางของขลัง ทำให้มีการลักลอบเก็บหัวจากป่าจำนวนมากเพื่อการค้า ตามพระราชบัญญัติป่าไม้ พ.ศ. 2484 กำหนดให้กล้วยไม้ทุกชนิดเป็นของป่าหวงห้าม ห้ามค้าขาย และพระราชบัญญัติพันธุ์พืช พ.ศ. 2518 และที่แก้ไขเพิ่มเติม กำหนดให้พืชในวงศ์กล้วยไม้ทุกชนิดเป็นพืชอนุรักษ์ การค้าระหว่างประเทศต้องได้รับ หนังสืออนุญาตจากกรมวิชาการเกษตร ซึ่งหมายความว่า การค้ากล้วยไม้ดินสกุลเอื้องใบหมากต้นจากป่าในประเทศจึงผิดกฎหมายป่าไม้ และการค้าระหว่างประเทศต้องได้รับอนุญาต ดังนั้น คู่มือการจำแนกชนิดจึงเป็นเครื่องมือที่สำคัญในการเพิ่มประสิทธิภาพการค้ากับดูแลการค้ากล้วยไม้ให้กับพนักงานเจ้าหน้าที่ที่เกี่ยวข้อง

กฎหมายที่เกี่ยวข้องกับกล้วยไม้

พืชในวงศ์กล้วยไม้ทุกชนิดถูกบรรจุไว้ในบัญชีแนบท้ายอนุสัญญาไซเตส ตั้งแต่ปี พ.ศ. 2518 โดยควบคุมทุกส่วนของต้น ต่อมาในการประชุมสมัยสามัญ ภาคิอนุสัญญาไซเตส ครั้งที่ 5 (Conference of parties; CoP) เมื่อปี พ.ศ. 2528 ได้เพิ่มข้อยกเว้นของกล้วยไม้บัญชีที่ 2 และมีการแก้ไขข้อความให้ชัดเจนขึ้นจนถึงปัจจุบัน เป็นดังนี้

ควบคุมการค้าทุกส่วนของพืชทั้งที่มีชีวิตและที่ตายแล้ว รวมถึงสิ่งที่ได้มาจากพืชดังกล่าว ยกเว้น

- ก) เมล็ด สปอร์ และเรณู (รวมถึงกลุ่มเรณู)
- ข) ต้นกล้าหรือเนื้อเยื่อที่ได้จากการเพาะเลี้ยงในสภาพปลอดเชื้อ อยู่ในอาหารแข็งหรืออาหารเหลว ที่ขนส่งในภาชนะปลอดเชื้อ
- ค) ไม้ตัดดอกจากต้นที่ได้มาจากการขยายพันธุ์เทียม
- ง) ฝัก ส่วนของฝัก และสิ่งที่ได้มาจากฝักกล้วยไม้ในสกุล *Vanilla* จากต้นที่ได้มาจากการขยายพันธุ์เทียม

ในการประชุม CoP12 ปี พ.ศ. 2546 มีการเพิ่มเติมข้อความไม่ใช้ข้อยกเว้นกับกล้วยไม้บัญชี 2 ที่อยู่ในวงศ์ย่อย *Apostasioideae* และ *Cypripedioideae* และเพิ่มข้อยกเว้นไม่ต้องขอหนังสืออนุญาตสำหรับกล้วยไม้สกุลผสมสกุล *Phalaenopsis* ที่ได้มาจากการขยายพันธุ์เทียม และส่งออกตามเงื่อนไขที่กำหนด ต่อมาในการประชุม CoP14 ปี พ.ศ. 2550 ได้เพิ่มเติมข้อยกเว้นลูกผสมกล้วยไม้อีก 3 สกุล ได้แก่ สกุล *Cymbidium*, *Dendrobium* และ *Vanda* โดยมีเงื่อนไขการส่งออก ดังนี้

1. ต้นกล้วยไม้ต้องมีความสมบูรณ์สม่ำเสมอ เหมือนได้มาจากการขยายพันธุ์เทียม ไม่มีลักษณะเหมือนได้มาจากป่า เช่น ลำต้นบอบช้ำ มีสภาพขาดน้ำ การเจริญเติบโตไม่สม่ำเสมอ มีไลเคน หรือตะไคร่เกาะที่ใบหรือลำต้น หรือมีร่องรอยที่เกิดจากโรคและแมลงทำลาย

2. เงื่อนไขการส่งออก

2.1 กรณีส่งออกในระยะที่ไม่มีดอก (non-flowering state) ต้นกล้วยไม้ต้องบรรจุในกล่องแยกชนิดอย่างน้อยกล่องละ 20 ต้น หรือมากกว่า ต้นกล้วยไม้ในแต่ละกล่องต้องมีความสมบูรณ์สม่ำเสมอ พร้อมกับแนบใบรายการสินค้า (invoice) ไว้ในกล่อง

2.2 กรณีส่งออกในระยะที่มีดอก (flowering state) แต่ละต้นต้องมีดอกบานเต็มอย่างน้อยหนึ่งดอก และไม่จำกัดจำนวนในการส่งออก โดยติดป้ายชื่อที่ต้นกล้วยไม้ หรือติดรายละเอียดชื่อลูกผสม ชื่อผู้รับและประเทศปลายทางที่กล่องให้ชัดเจน

ตามพระราชบัญญัติพันธุ์พืช พ.ศ. 2518 และที่แก้ไขเพิ่มเติม พ.ศ. 2535 กล้วยไม้ทุกชนิด (Orchidaceae) จัดเป็นพืชอนุรักษ์ และประกาศกำหนดชนิดไว้ในประกาศกระทรวงเกษตรและสหกรณ์ เรื่อง พืชอนุรักษ์ (ฉบับล่าสุด พ.ศ. 2564) หรือสืบค้นได้ที่เว็บไซต์ <http://checklist.cites.org/#/en>

กล้วยไม้บัญชีที่ 1 มี 2 สกุล ได้แก่ รongเท้านารี สกุล *Paphiopedilum* Ptz (rongเท้านารีในเขตร้อนชื้น) สกุล *Phragmipedium* Rolfe (rongเท้านารีในเขตหนาว) และอีก 6 ชนิด ได้แก่ *Aerangis ellisii*, เอื้องปากนกแก้ว (*Dendrobium cruentum*), *Laelia jongheana*, *Laelia lobata*, *Peristeria elata* และ *Renanthera imschootiana* กล้วยไม้บัญชีที่ 1 ที่มีถิ่นกำเนิดในประเทศไทย ได้แก่ รongเท้านารีสกุล *Paphiopedilum* ซึ่งมีประมาณ 17–19 ชนิด และเอื้องปากนกแก้ว (*Dendrobium cruentum*)

กล้วยไม้บัญชีที่ 2 ได้แก่ กล้วยไม้ทุกชนิด ยกเว้นชนิดที่อยู่ในบัญชีที่ 1 เช่น กะเรกะร่อน (*Cymbidium aloifolium*) เอื้องผึ้ง (*Dendrobium lindleyi*) ลิ้นมังกร (*Habenaria rhodocheila*) ว่านร้อนทอง (*Ludisia discolor*) ช้างกระ (*Rhynchostylis gigantea*) วานิลลา (*Vanilla planiflora*) ฯลฯ

การอนุรักษ์และควบคุมการค้ากล้วยไม้ในประเทศ

พระราชบัญญัติป่าไม้ พ.ศ. 2484 กำหนดให้กล้วยไม้ป่าเป็น “ของป่าหวงห้าม” ตามพระราชกฤษฎีกากำหนดของป่าหวงห้าม พ.ศ. 2530 โดยการเข้าไปเก็บหากกล้วยไม้ป่าต้องได้รับอนุญาตจากพนักงานเจ้าหน้าที่ ซึ่งกฎหมายฉบับนี้ได้กำหนดวิธีการและหลักเกณฑ์ในการเก็บกล้วยไม้ป่าสำหรับผู้ที่ได้รับอนุญาตต้องปฏิบัติ ดังนี้

(1) ต้องเก็บเฉพาะต้นที่เจริญเติบโตเต็มที่แล้ว คือ

(ก) กล้วยไม้ชนิดฟ้ามุ่ย (*Vanda coerulea*) สามปอยหลวง (*V. denisoniana*) หรือเอื้องแวนดาอุกเกอเรียนา (*Papilionanthe hookeriana*) ลำต้นต้องยาวไม่น้อยกว่า 20 เซนติเมตร โดยวัดจากรากที่สูงที่สุดถึงง่ามใบคู่ยอดสุด

(ข) กล้วยไม้ชนิดเอื้องงาชะ (*Dendrobium scabrilingue*) เอื้องตาเหิน (*D. infundibulum*) เอื้องเงินหลวง (*D. formosum*) เอื้องแก้วกวี (*D. tortile*) หรือรองเท้านารีทุกชนิด (*Paphiopedilum spp.*) กอหนึ่งต้องมีลำต้นออกดอกแล้วไม่น้อยกว่าสองลำต้น

(ค) กล้วยไม้ชนิดช้างเผือกหรือช้างแดง (*Rhynchostylis gigantea*) ต้องเป็นต้นที่ไคยออกดอกมาแล้วไม่น้อยกว่า 2 ครั้ง

(2) ห้ามโค่นหรือตัดกิ่งไม้ที่กล้วยไม้ขึ้นอยู่

(3) ต้นไม้ที่มีกล้วยไม้ขึ้นอยู่กอเดียว ให้งดเว้นการเก็บกล้วยไม้นั้น

(4) ต้นไม้ที่มีกล้วยไม้ขึ้นอยู่เกินหนึ่งกอ ต้องให้เหลือกล้วยไม้ไว้เป็นพันธุ์ในอัตราหนึ่งกอต่อทุกจำนวนกล้วยไม้ชนิดเดียวกันสามกอหรือเศษของสามกอ

นอกจากนี้ ยังมีประกาศกระทรวงเกษตรและสหกรณ์ที่กำหนดปริมาณของป่าหวงห้ามที่ให้มีไว้ในครอบครอง เพื่อใช้สอยในครัวเรือน โดยไม่ต้องขออนุญาตจากพนักงานเจ้าหน้าที่ ตามประกาศกระทรวงเกษตรฯ ลงวันที่ 22 มกราคม พ.ศ. 2531 โดยกำหนดให้แต่ละครัวเรือนสามารถมีกล้วยไม้ป่าไว้ในครอบครองได้ไม่เกิน 20 ต้น โดยไม่ต้องขออนุญาต การเข้าไปเก็บหาเพื่อการค้าหรือมีไว้ในครอบครองเกินปริมาณที่กำหนดจะต้องได้รับอนุญาตจากพนักงานเจ้าหน้าที่ หากฝ่าฝืนมีโทษจำคุกไม่เกิน 1 ปี หรือปรับไม่เกิน 10,000 บาท หรือทั้งจำทั้งปรับ ปัจจุบันกรมป่าไม้ไม่มีการอนุญาตให้เก็บกล้วยไม้ในป่า ยกเว้นเพื่อการศึกษาวิจัย โดยจะต้องปฏิบัติตามระเบียบในการขออนุญาตเข้าทำประโยชน์ในการศึกษาหรือวิจัยทางวิชาการในเขตป่าสงวนแห่งชาติ (มาตรา 17) หากเป็นพื้นที่ป่าอนุรักษ์ประเภทอื่นสามารถขออนุญาตเข้าทำการศึกษาวิจัยได้ที่กรมอุทยานแห่งชาติ สัตว์ป่า และพันธุ์พืช

การควบคุมการค้ากล้วยไม้ระหว่างประเทศ

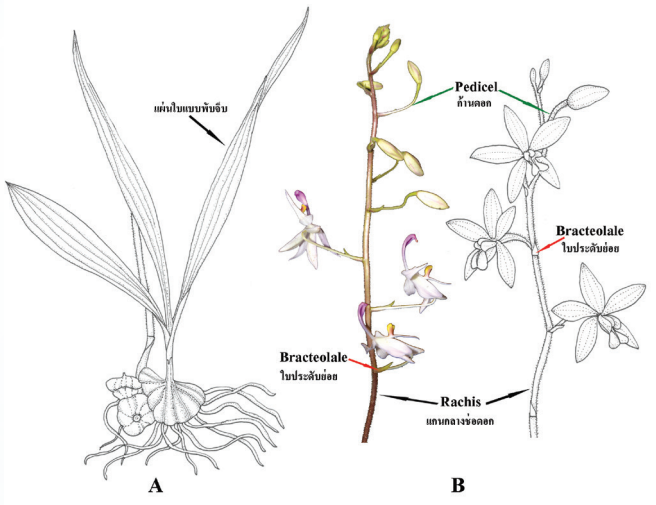
บัญชีที่ 1 ควบคุมการค้าทุกส่วนของกล้วยไม้ไม่ว่าจะมีหรือไม่มีชีวิต และส่วนที่แยกหรือสกัดมาจากกล้วยไม้ ยกเว้น ต้นอ่อนที่ได้จากการเพาะเลี้ยงเนื้อเยื่อขนส่งในภาชนะที่ปลอดเชื้อหรือไม้ขวดไม่ต้องขอหนังสืออนุญาตไซเตส

บัญชีที่ 2 ควบคุมทุกส่วนของกล้วยไม้ไม่ว่าจะมีหรือไม่มีชีวิตและส่วนที่แยกหรือสกัดมาจากกล้วยไม้ ยกเว้น เมล็ด สปอร์ ละอองเกสร ต้นอ่อนหรือที่ได้จากการเพาะเลี้ยงเนื้อเยื่อขนส่งในภาชนะที่ปลอดเชื้อดอก จากต้นที่ได้มาจากการขยายพันธุ์เทียม ผล ส่วนของผล และสิ่งที่ได้มาจากผลของต้นที่ได้มาจากการขยายพันธุ์เทียมของกล้วยไม้สกุล *Vanilla* ไม่ต้องขอหนังสืออนุญาต

การนำเข้าส่งออก หรือนำผ่านกล้วยไม้ในบัญชีที่ 1 และ 2 ต้องขอรับ หนังสืออนุญาต (CITES Permit) กับกรมวิชาการเกษตร การเพาะขยายพันธุ์ เพื่อการค้าต้องขึ้นทะเบียนสถานที่เพาะเลี้ยงกับกรมวิชาการเกษตร

ตามพระราชบัญญัติพันธุ์พืช พ.ศ. 2518 และที่แก้ไขเพิ่มเติม กล้วยไม้ ลูกผสมในบัญชีที่ 2 ไม่ถือว่าเป็นพืชอนุรักษ์ การค้าระหว่างประเทศ ไม่ต้องขอหนังสืออนุญาตไซเตส หากผู้ส่งออกร้องขอ กรมวิชาการเกษตร จะออกเป็นหนังสือรับรองการส่งออกพืชลูกผสมในบัญชีแนบท้ายอนุสัญญา (Other certificate) ให้ ทั้งนี้ สามารถยื่นขอหนังสืออนุญาตออนไลน์ได้ที่ เว็บไซต์กรมวิชาการเกษตร <http://nsw.doa.go.th/nsw/>

คำอธิบายเพิ่มเติมเกี่ยวกับส่วนประกอบ ของกล้วยไม้ดินสกุลเอื้องใบหมาก (*Spathoglottis* Blume)

ใบรูปแถบ (linear) หมายถึง ใบที่มีอัตราความยาวต่อความกว้าง
เท่ากับ 12:1

ใบรูปขอบขนาน (oblong) หมายถึง ใบที่มีอัตราความยาวต่อความกว้าง
เท่ากับ 2:1

พับจีบ (plicate) หมายถึง ลักษณะที่ส่วนของพืชพับหรือรี้วตามแนวยาว

ช่อกระจจะ (raceme) หมายถึง ช่อดอกที่มีแกนกลาง (rachis) และ
ดอกในช่อมีก้านดอก (pedicel) เรียงตัวต่างระดับ โดยแต่ละดอกจะมี
ใบประดับย่อย (bracteole) 1 ใบประดับรองรับ เมื่อดอกเจริญเต็มที่
ดอกจะทยอยบานจากโคนช่อไปสู่ปลายช่อ

ลักษณะทางพฤกษศาสตร์ทั่วไป ของกล้วยไม้ดินสกุลเอื้องใบหมาก (*Spathoglottis* Blume)

กล้วยไม้ดินสกุลเอื้องใบหมากถูกจัดอยู่ในสกุล *Spathoglottis* Blume วงศ์กล้วยไม้ (Orchidaceae) กล้วยไม้สกุลนี้ถูกตั้งขึ้นเมื่อปี ค.ศ. 1825 โดย Blume, Carl Ludwig von มีลักษณะเด่นทั่วไป คือ เป็นกล้วยไม้ดินเจริญทางด้านข้าง มีรากสีขาวหรือสีน้ำตาลออกเป็นกระจุกบริเวณเหง้าและหัวเทียม เหง้ารูปทรงกระบอกสั้น หัวเทียมมีหลากหลายรูปแบบ เช่น รูปคล้ายสามเหลี่ยมและแบน (triangular and flattened) ซึ่งพบได้ในว่านหัวข้าวเหนียว (*Spathoglottis affinis*) รูปกรวย (conical) ในเอื้องดินลาว (*Spa. pubescens*) รูปทรงไข่ (ovoid) หรือทรงรีแกมรูปทรงไข่ (ovoid to elliptical) พบได้ในบานดึก (*Spa. eburnea*) และชมพูพิศมร (*Spa. hardingiana*) และรูปทรงกระบอกยาว (terete) ที่พบได้ในว่านจุก (*Spa. plicata*) โดยหัวเทียมมักอวบน้ำ อยู่ใต้ดินหรือระดับเดียวกับผิวดิน ใบเดี่ยว มี 2-6 ใบ เรียงเวียน รูปแถบหรือรูปขอบขนาน ปลายแหลม โคนก้านใบแผ่เป็นกาบหุ้มรอบหัวเทียม แผ่นใบพับจีบตามแนวยาว ผิวเกลี้ยงทั้งสองด้าน ช่อดอกออกเป็นช่อกระจุกที่โคนด้านข้างของหัวเทียม ก้านช่อมักยาวกว่าแกนช่อ แต่ละช่อมีหลายดอก สีเหลือง ชมพูอมม่วง ม่วงอ่อนขาวอมเขียว หรือเขียวอ่อน เรียงเวียน กลีบเลี้ยงและกลีบดอกอย่างละ 3 กลีบ แยกกันเป็นอิสระ เกือบทุกชนิดมีกลีบเลี้ยงและกลีบดอกรูปไข่หรือรูปรี ยกเว้นชมพูพิศมร ที่มีกลีบเลี้ยงและกลีบดอกรูปใบหอกแคบ กลีบปากอยู่ทางด้านล่าง มักแยกเป็น 3 แฉก โดย 2 แฉกด้านข้างเรียกว่า หูกลิบบาก (slide lobes) ยกเว้นในชมพูพิศมร ที่หูกลิบบากลดรูป ส่วนบริเวณโคนของแฉกกลางมักมีปุ่มเนื้อเยื่อหนูน (callus) เคลื่อนไหวไม่ได้ ไม่มีต่อเยื่อ เส้าเกสรไม่มีคาง กลุ่มเรณูรูปคล้ายกระบอง มี 8 กลุ่ม เรียงเป็น 2 ชุดๆ ละ 4 กลุ่ม

ขนาดใกล้เคียงกัน ไม่มีก้านและแป้นเหนียว ผลแบบผลแห้งแตก รูปทรงกระสวย เมล็ดมีขนาดเล็กคล้ายฝุ่นผงและมีจำนวนมาก

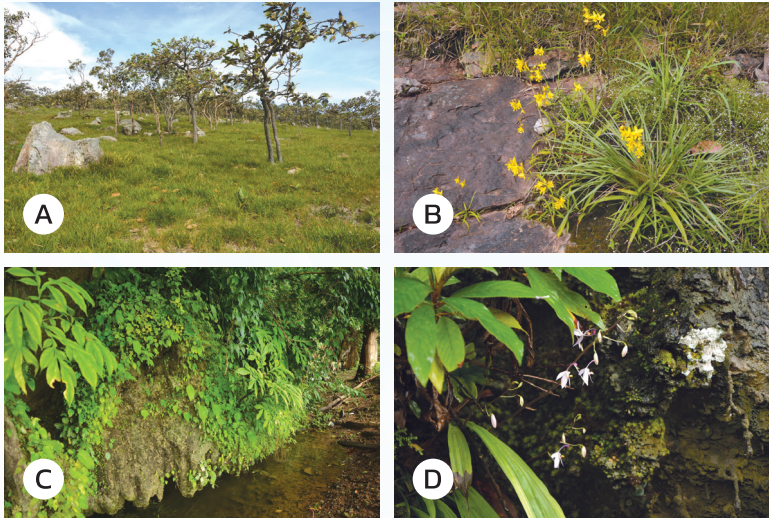
กล้วยไม้สกุลนี้มีเขตการกระจายพันธุ์ในเขตร้อนของทวีปเอเชียและออสเตรเลีย ทั่วโลกพบประมาณ 40 ชนิด สำหรับประเทศไทย เดิมมีรายงานการค้นพบทั้งหมด 5 ชนิด ได้แก่ 1. ว่านหัวข้าวเหนียว (*Spathoglottis affinis* de Vriese) 2. บานติก (*Spa. eburnea* Gagnep.) 3. ชมพูพิศมร (*Spa. hardingiana* C. S. P. Parish & Rchb. f.) 4. ว่านจุก (*Spa. plicata* Blume) 5. เอื้องดินลาว (*Spa. pubescens* Lindl.) ต่อมาภายหลังมีการค้นพบเพิ่มเติมอีก 2 ชนิดทางภาคใต้ของประเทศไทย คือ พิศมรนรา (*Spa. gracilis* Rolfe ex Hook.f.) และพิศมรฮาลา (*Spa. aurea* Lindl.) (อบฉันทน์, 2549; Kurzweil, 2014)

กล้วยไม้ดินสกุลเอื้องใบหมากชนิดที่มีขนาดลำต้นเทียมใหญ่และสูงที่สุดในประเทศไทย คือ ว่านจุก (*Spa. plicata* Blume) โดยพบสูงได้ถึง 2 เมตร ส่วนชนิดที่มีขนาดลำต้นเทียมเล็กที่สุด คือ ชมพูพิศมร (*Spa. hardingiana* C. S. P. Parish & Rchb. f.) ซึ่งพบสูงเพียง 3-5 เซนติเมตร

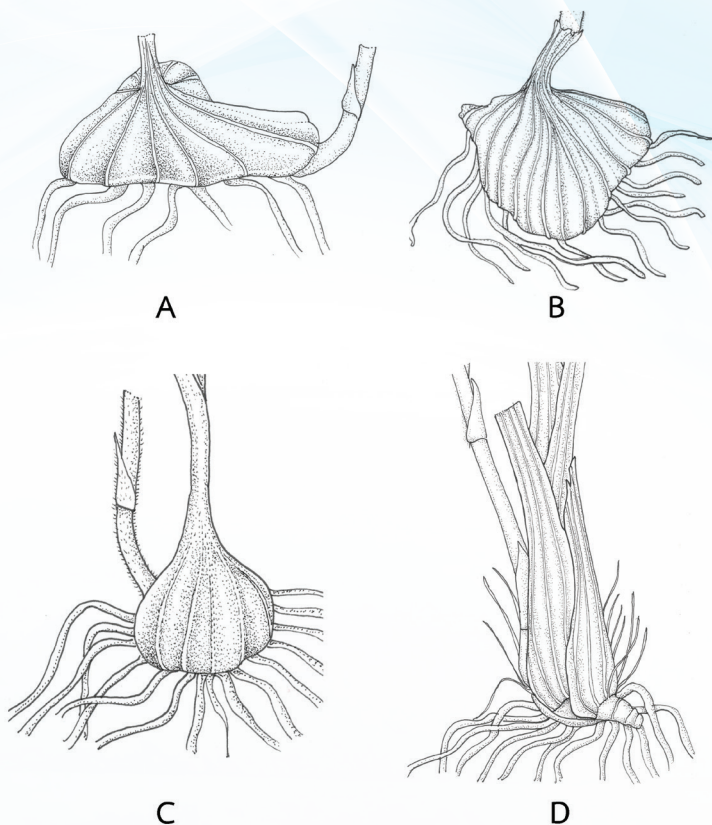

ภาพที่ 1. แผนที่แสดงการกระจายพันธุ์ของกล้วยไม้ดินสกุลเอื้องใบหมาก *Spathoglottis* Blume (แผนที่ดัดแปลงมาจาก <https://powo.science.kew.org/>)

สำหรับนิเวศวิทยาและการกระจายพันธุ์ของกล้วยไม้ดินสกุล เอื้องใบหมากนั้น พบว่า เกือบทุกชนิดมักชอบขึ้นตามพื้นที่โล่งบนดินทราย ในป่าเต็งรัง ป่าเต็งรังผสมก่อ ป่าเต็งรังผสมไม้สน หรือบนก้อนหินริมลำธาร ที่มีซากอินทรีย์วัตถุสะสมและมีความชื้นสูง ยกเว้นชมพูปิศมรที่มักเจริญเติบโตตามซอกเขาหินปูนทางภาคใต้ที่มีน้ำซึมและไหลผ่านตลอดทั้งปี โดยชนิดที่มีเขตการกระจายพันธุ์กว้างที่สุด คือ ว่านหัวข้าวเหนียว ซึ่งพบกระจายพันธุ์ทั่วภูมิภาคของประเทศตั้งแต่ที่ความสูงใกล้ระดับทะเลจนถึง ความสูงประมาณ 1,200 เมตร และชนิดที่มีการกระจายพันธุ์แคบที่สุด คือ ชมพูปิศมร โดยพบเพียงไม่กี่จังหวัดทางภาคใต้ของประเทศไทย ที่ความสูง ใกล้ระดับน้ำทะเลจนถึงความสูงประมาณ 50 เมตร

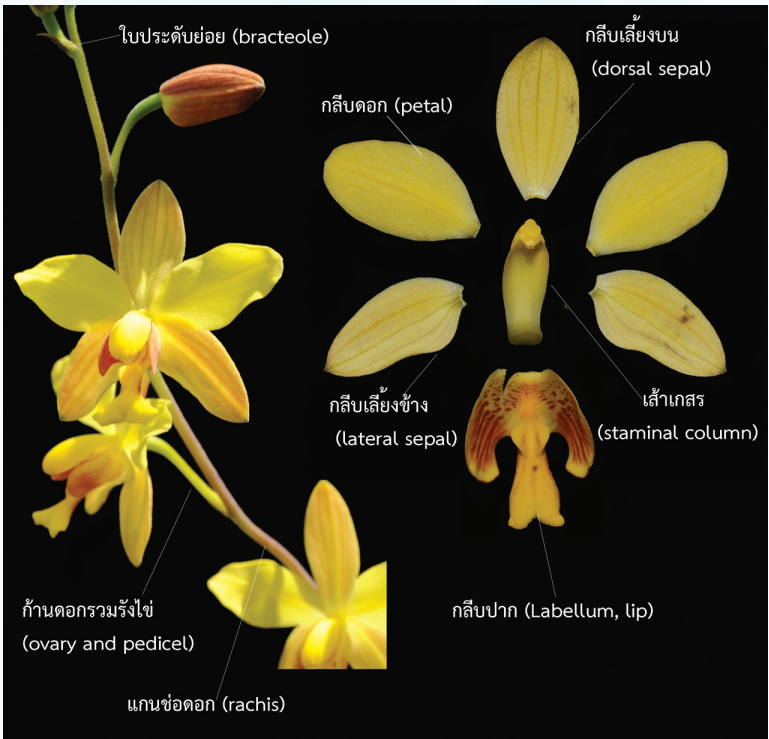
ภาพที่ 2. ลักษณะวิสัยและนิเวศวิทยาเฉพาะถิ่นของกล้วยไม้ดินสกุลเอื้องใบหมาก บางชนิด A.-B. นิเวศวิทยาป่าเต็งรังและลักษณะวิสัยของว่านหัวข้าวเหนียว ที่มักเกาะเจริญบนลานหินในป่าเต็งรัง C.-D. นิเวศวิทยาเขาหินปูนที่ชื้นและผุกร่อน และลักษณะวิสัยของชมพูปิศมรที่มักเกาะเจริญตามซอกหินปูนที่มีอินทรีย์วัตถุ และมีน้ำไหล

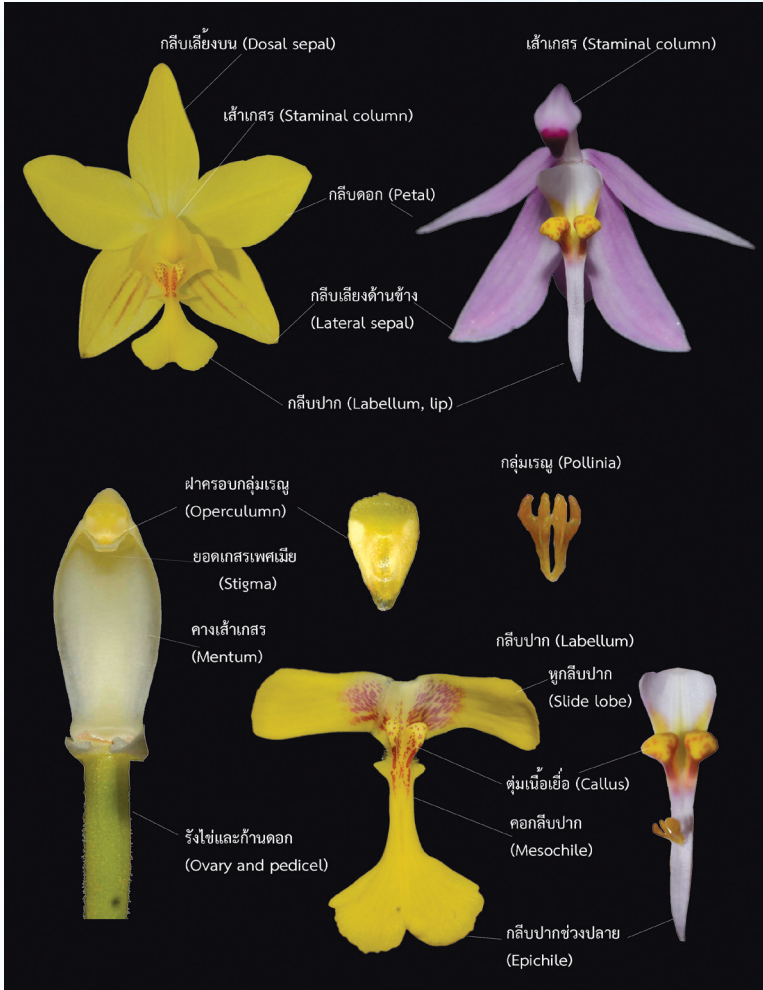
ภาพที่ 3. หัวเทียมแบบต่างๆ ที่พบในกล้วยไม้ดินสกุลเอื้องใบหมาก A. รูปคล้ายสามเหลี่ยมและแบน ซึ่งพบได้ในว่านหัวข้าวเหนียว (*Spa. affinis*) B. รูปกรวยพบได้ในเอื้องดินลาว (*Spa. pubescens*) C. รูปทรงไข่หรือทรงรีแกมรูปทรงไข่พบได้ในบานดึก (*Spa. eburnea*) และชมพูพิศมร (*Spa. hardingiana*) และ D. รูปทรงกระบอกที่พบได้ในว่านจุก (*S. plicata*)

ภาพที่ 4. รูปร่างและลักษณะของแผ่นใบที่พบในกล้วยไม้ดินสกุลเอื้องใบหมาก

ภาพที่ 5. ลักษณะช่อดอกแบบช่อกระจะ (raceme) และส่วนประกอบของดอกที่พบในกล้วยไม้ดินสกุลเอื้องใบหมาก

ภาพที่ 6. แสดงรายละเอียดและส่วนประกอบต่างๆ ของดอกกล้วยไม้ดินสกุล เอื้องใบหมาก

ผลแบบผลแห้งแตก

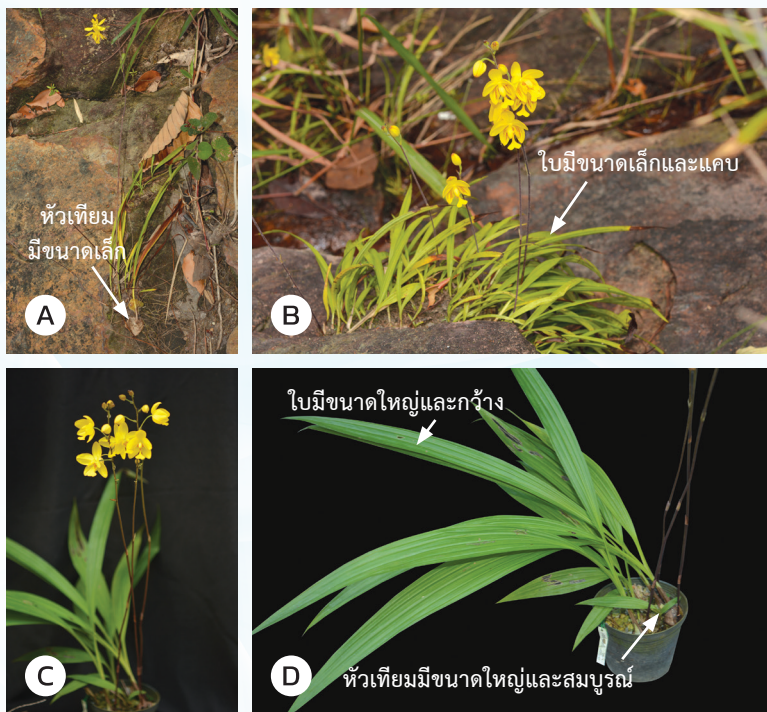
ภาพที่ 7. แสดงรายละเอียดและส่วนประกอบของผลแบบผลแห้งแตก (capsule) ในกล้วยไม้ดินสกุลเอื้องใบหมาก

การจำแนกความแตกต่างของ กล้วยไม้ดินสกุลเอื้องใบหมากที่ได้ จากป่ากับต้นที่ได้จากการเพาะ ขยายพันธุ์เทียม

การจำแนกความแตกต่างของกล้วยไม้ดินสกุลเอื้องใบหมากที่ได้มาจากแหล่งธรรมชาติ (ต้นที่ได้จากป่า) และต้นที่ได้จากการขยายพันธุ์เทียม (เพาะเลี้ยงเนื้อเยื่อ) มักจะมีลักษณะทางสัณฐานวิทยาหลายๆ ด้านที่สามารถนำมาใช้เพื่อการตรวจสอบและจำแนกแหล่งที่มาได้ เช่น ขนาดและความสมบูรณ์ของหัวเทียม ราก ขนาดของใบ และดอก เป็นต้น รวมทั้งองค์ประกอบอื่นๆ ที่เกี่ยวข้อง

ลักษณะ	ต้นที่ได้จากป่า	ต้นที่ได้จากการขยายพันธุ์เทียม
ราก	มีขนาดเล็กและเป็นสีน้ำตาลดำ แผลขยายด้านข้าง	มีขนาดใหญ่ อวบน้ำ และเป็นสีขาวอมน้ำตาล มักขดตามภาชนะ
หัวเทียม	มีขนาดเล็ก มีรอยเจาะของแมลงหรือลักษณะอื่นๆ ตามธรรมชาติ	มีขนาดใหญ่ และอวบกว่าปกติ ไม่มีร่องรอยของโรคและแมลง
ใบ	มีขนาดเล็กและแคบ สีเขียวอมเหลือง ปลายใบมักเป็นรอยไหม้	มีขนาดใหญ่และใกล้เคียงกัน สีเขียวสม่ำเสมอ
ดอก	มีขนาดกลาง อาจมีร่องรอยจากแมลง	มีขนาดใหญ่กว่าปกติ และสมบูรณ์

ภาพที่ 8. เปรียบเทียบกล้วยไม้ดินสกุลเอื้องใบหมาก ชนิดว่านหัวข้าวเหนียวต้นที่ได้จากป่า (A.-B.) กับต้นที่ได้จากการเพาะขยายพันธุ์เทียม (C.-D.)

รูปวิธานจำแนกชนิดของกล้วยไม้ดินสกุลเอื้องใบหมาก

รูปวิธานจำแนกชนิดของกล้วยไม้ดินสกุลเอื้องใบหมากจากดอก

1. กลีบปากไม่มีหูกลิบปาก ..... 3. *S. hardingiana*
1. กลีบปากมีหูกลิบปากขนาดใหญ่รูปขอบขนาน หรือรูปไข่ ตั้งขึ้น
  2. หูกลิบปากรูปไข่กว้าง คอกลิบปากสั้น ดอกสีขาวอมเขียวหรือเหลือง ..... 2. *S. eburnea*
  2. หูกลิบปากรูปขอบขนาน คอกลิบปากยาว ดอกสีเหลือง หรือสีม่วงอมชมพูเข้ม
    3. ดอกสีม่วงอมชมพูเข้ม ใบประดับย่อยมีขนาดใหญ่ ..... 4. *S. plicata*
    3. ดอกสีเหลืองเข้มหรือเหลืองนวล ใบประดับย่อยมีขนาดเล็ก
      4. คอกลิบปากมีติ่งแหลม รูปสามเหลี่ยม มีปุ่มเนื้อเยื่อรูปเกือบกลม ..... 1. *S. affinis*
      4. คอกลิบปากไม่มีติ่ง รูปสามเหลี่ยม มีปุ่มเนื้อเยื่อคล้ายครีบบาว รูปขอบขนาน ..... 5. *S. pubescens*

รูปวิธานจำแนกชนิดของกล้วยไม้ดินสกุลเอื้องใบหมากจากต้น

1. หัวเทียมรูปทรงกระบอกยาว ใบประดับมีขนาดใหญ่สีม่วง รูปใบหอกกว้าง
..... 4. *S. plicata*
1. หัวเทียมต่างจากข้างบน ใบประดับมีขนาดเล็กสีอื่น ๆ รูปใบหอกแคบ
  2. หัวเทียมรูปคล้ายสามเหลี่ยมและแบน ..... 1. *S. affinis*
  2. หัวเทียมรูปกรวย รูปทรงไข่ หรือทรงรีแกมรูปไข่ หัวไม่แบน
    3. หัวเทียมรูปกรวย ทั้งต้นสูงได้ถึง 1.5 เมตร ..... 5. *S. pubescens*
    3. หัวเทียมรูปทรงไข่หรือทรงรีแกมรูปไข่ ทั้งต้นสูงไม่เกิน 1.5 เมตร
      4. ใบรูปแถบคล้ายใบหญ้า กว้าง 0.6–1.5 ซม.
..... 2. *S. eburnea*
      4. ใบรูปใบหอกแกมรูปแถบ กว้าง 0.7–3.5 ซม.
..... 3. *S. hardingiana*

1. *Spathoglottis affinis* de Vriese

ชื่อไทย: ตาลเตี้ยว (ภาคเหนือ) วานหัวข้าวเหนียว (ปราจีนบุรี)
เหลืองพิศมร (ทั่วไป)

ชื่อพ้อง: *Spathoglottis lobbii* Rchb.f., *S. regneri* Rchb.f.

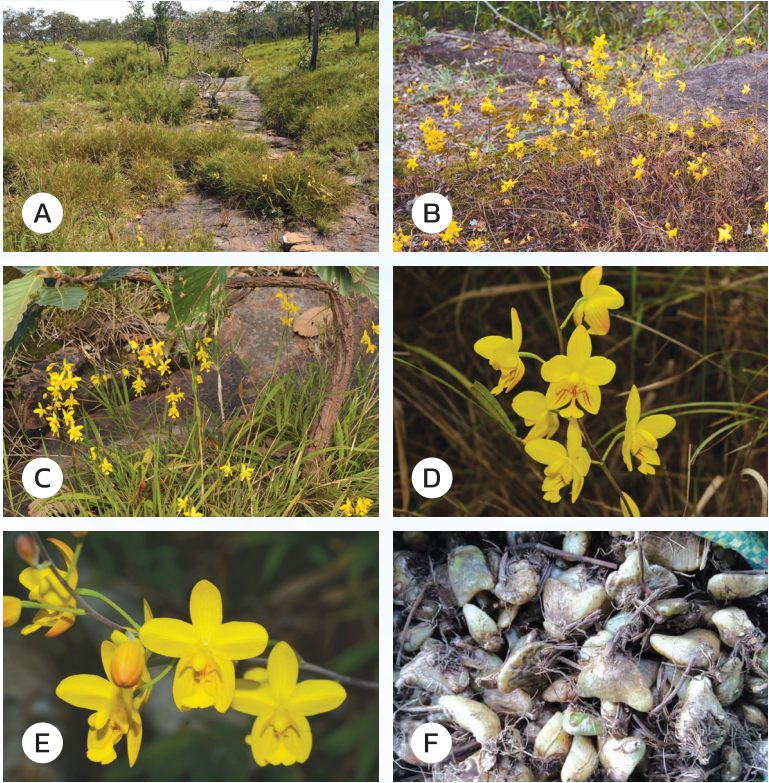
ลักษณะทางพฤกษศาสตร์ หัวเทียมรูปคล้ายสามเหลี่ยมและแบน อยู่ระดับเดียวกับผิวดิน มักมีการพักตัวในฤดูแล้ง ใบเดี่ยว มี 2-4 ใบ เรียงเวียน รูปแถบหรือรูปขอบขนาน กว้าง 2-2.5 ซม. ยาว 28-30 ซม. ปลายแหลม โคนสอบเรียว แผ่นใบพับจีบตามยาว ซ่อดอกเป็นช่อกระจจะ ยาว 30-45 ซม. ออกที่ด้านข้างโคนหัวเทียม แต่ละช่อมี 8-12 ดอก เรียงเวียน ดอกสีเหลืองสด เส้นผ่านศูนย์กลาง 3-3.5 ซม. ใบประดับ รูปสามเหลี่ยม กว้าง 3-4 มม. ยาว 5-7 มม. กลีบเลี้ยงบนรูปขอบขนานหรือรูปรี กว้าง 0.9-1 ซม. ยาว 1.8-2 ซม. กลีบเลี้ยงข้างรูปรี กว้าง 1-1.2 ซม. ยาว 1.6-1.9 ซม. กลีบดอกรูปรี กว้าง 1-1.2 ซม. ยาว 1.6-1.8 ซม. กลีบปากสีเหลืองเข้ม มีเส้นสีแดงตามแนวยาว 3 เส้น แยกออกเป็น 3 แฉก หูกลีบปากรูปขอบขนาน ยาวประมาณ 1 ซม. แฉกกลางยาว 1-1.2 ซม. บริเวณโคนคอดเป็นก้าน ปลายแผ่ออกรูปคล้ายหัวใจ บริเวณโคนกลีบ มีปุ่มเนื้อเยื่อรูปเกือบกลม 2 ปุ่ม เส้นผ่าศูนย์กลาง 1-1.2 ซม. ขอบด้านข้างมักแผ่ออกเป็นปีก ไม่มีคาง ฝากรอบกลุ่มเรณูรูปไข่ กว้าง 1.2-1.5 มม. กลุ่มเรณู 8 กลุ่ม เรียงตัวเป็น 2 ชุด รูปไข่กลับ ก้านดอกรวม รังไข่ยาว 2.3-2.5 ซม.

นิเวศวิทยา : พบขึ้นตามป่าเต็งรัง ป่าเต็งผสมสน หรือพื้นที่เปิดโล่งเกือบทั่วประเทศ ที่ความสูงตั้งแต่ 100-1,200 เมตร ออกดอกเดือนกันยายนถึงตุลาคม

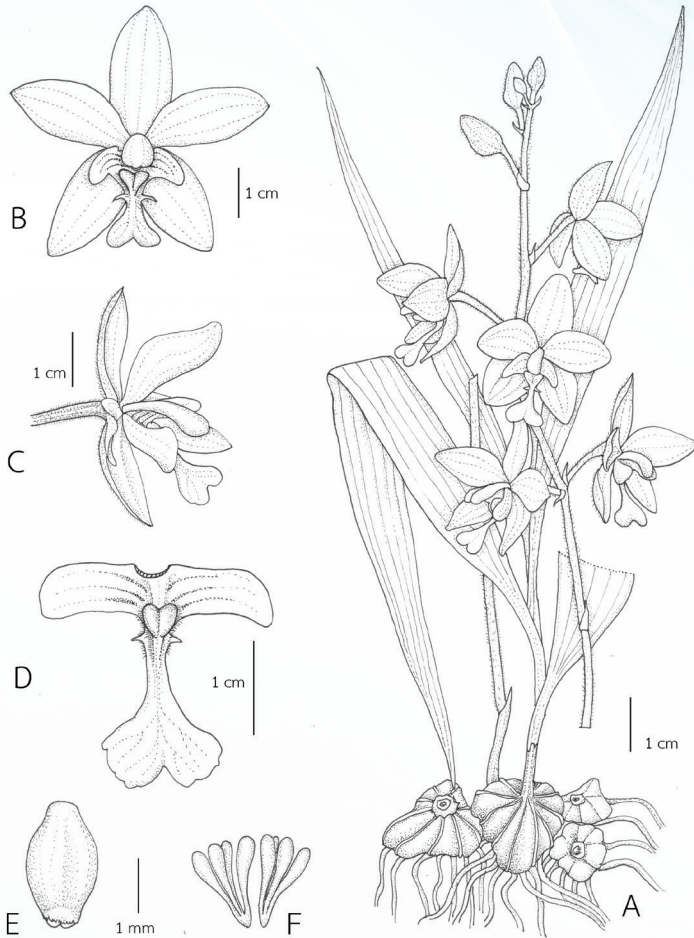
ประโยชน์: ดอกมีความสวยงามจึงนิยมนำมาปลูกเป็นไม้ประดับ ชาวบ้านทางภาคอีสานนำหัวมาตำผสมกับเหล้าเพื่อใช้เป็นยาทาแก้ฝี หรือปลูกประดับ เป็นว่านเสน่ห์เมตตามหานิยม

เขตการกระจายพันธุ์: พบกระจายพันธุ์เกือบทั่วประเทศ ต่างประเทศพบที่
พม่า กัมพูชา ลาว เวียดนาม มาเลเซีย และอินโดนีเซีย

สถานภาพในประเทศไทย: มีความเสี่ยงต่อการสูญพันธุ์ (LC-Least
Concern)

ภาพที่ 9. นิเวศวิทยาและสัณฐานวิทยาของว่านหัวข้าวเหนียว (*Spathoglottis affinis* de Vriese) A.-C. นิเวศวิทยาในแหล่งที่อยู่อาศัยตามธรรมชาติ D.-E. ว่านหัวข้าวเหนียวที่พบออกดอกในแหล่งธรรมชาติ F. หัวเทียมของว่านหัวข้าวเหนียวที่มักพบถูกลักลอบนำออกจากถิ่นที่อยู่อาศัยเพื่อการค้า

ภาพที่ 10. ภาพวาดลายเส้นแสดงลักษณะทางสัณฐานวิทยาของว่านหัวข้าวเหนียว (*Spathoglottis affinis* de Vriese) A. ลักษณะวิสัยทั้งต้น B. ดอกด้านหน้า C. ดอกด้านข้าง D. กลีบปากและตุ่มเนื้อเยื่อหนูนบริเวณฐานของหูกลิบบาก E. ฝากรอบกลุ่มเรณู F. กลุ่มเรณูรูปกระบอง

ภาพที่ 11. แผนที่แสดงการกระจายพันธุ์ของว่านหัวข้าวเหนียว (*Spathoglottis affinis* de Vriese) ที่พบในประเทศไทย

2. *Spathoglottis eburnea* Gagnep.

ชื่อไทย: บานดึก ไล่ปลาไหล (ภาคเหนือ)

ชื่อพ้อง: -

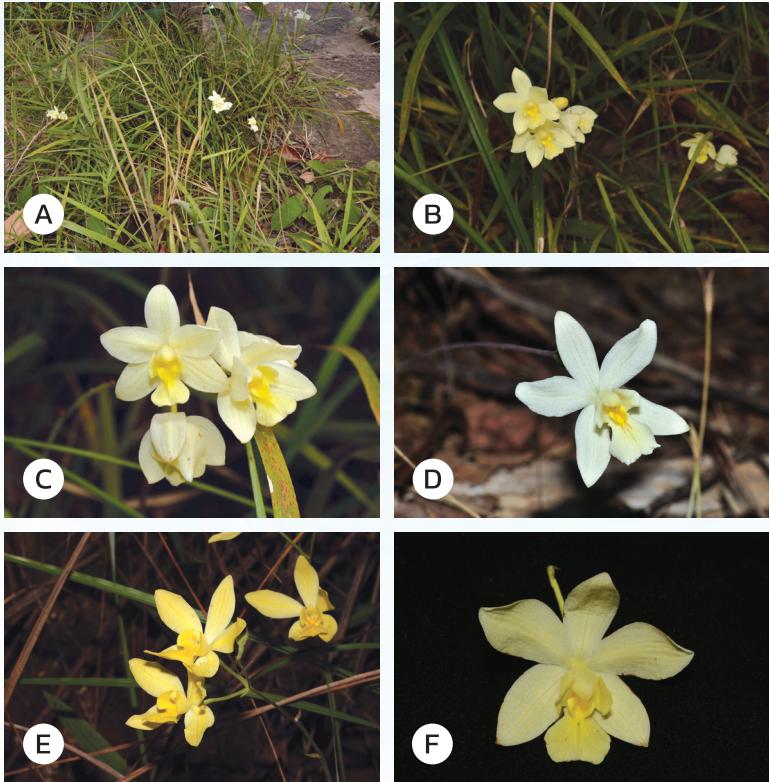
ลักษณะทางพฤกษศาสตร์ หัวเทียมรูปทรงไข่หรือทรงรีแกมรูปไข่ อวบน้ำ ใบเดี่ยว มี 2-4 ใบ เรียงเวียน รูปแถบหรือรูปขอบขนาน กว้าง 1-2.4 ซม. ยาว 16-40 ซม. ปลายแหลม โคนสอบเรียว แผ่นใบพับจีบตามยาว ช่อดอกเป็นช่อกระจະ ยาว 16-50 ซม. ออกที่ด้านข้างโคนหัวเทียม แต่ละช่อ มี 4-6 ดอก เรียงเวียน ดอกสีขาวอมเขียวหรือเหลืองอมเขียว เส้นผ่านศูนย์กลาง 2-3 ซม. ใบประดับรูปสามเหลี่ยม กว้าง 3-4 มม. ยาว 3-5 มม. กลีบเลี้ยงบนรูปใบหอกแกมรูปรี กว้าง 0.7-1 ซม. ยาว 1.8-2.2 ซม. กลีบเลี้ยงข้างรูปรี กว้าง 1-1.2 ซม. ยาว 1.6-2.2 ซม. กลีบดอกรูปรี กว้าง 0.8-1.2 ซม. ยาว 1.6-2.2 ซม. กลีบปากสีขาวอมเขียว แยกออกเป็น 3 แฉก หูกลีบปากรูปไข่ ยาวประมาณ 1 ซม. แฉกกลางยาว 1-1.2 ซม. ปลายแผ่ออก รูปคล้ายหัวใจ บริเวณโคนกลีบมีปุ่มเนื้อเยื่อหรือครีบ 2 ปุ่ม เส้นผ่าศูนย์กลาง 0.7-1.1 ซม. ขอบด้านข้างมักแผ่ออกเป็นปีก ไม่มีคาง ฝาครอบกลุ่มเรณูรูปไข่ กว้าง 1.2-1.3 มม. กลุ่มเรณู 8 กลุ่ม เรียงตัวเป็น 2 ชุด รูปไข่กลับ ก้านดอกรวม รังไข่ยาว 1.5-2.7 ซม.

นิเวศวิทยา : พบขึ้นตามป่าเต็งรัง ป่าเต็งผสมสน หรือพื้นที่เปิดโล่งเกือบทั่วประเทศ ที่ความสูงตั้งแต่ 350-900 เมตร ออกดอกเดือนกันยายนถึงพฤศจิกายน

ประโยชน์: ดอกมีความสวยงามจึงนิยมนำมาปลูกเป็นไม้ประดับ

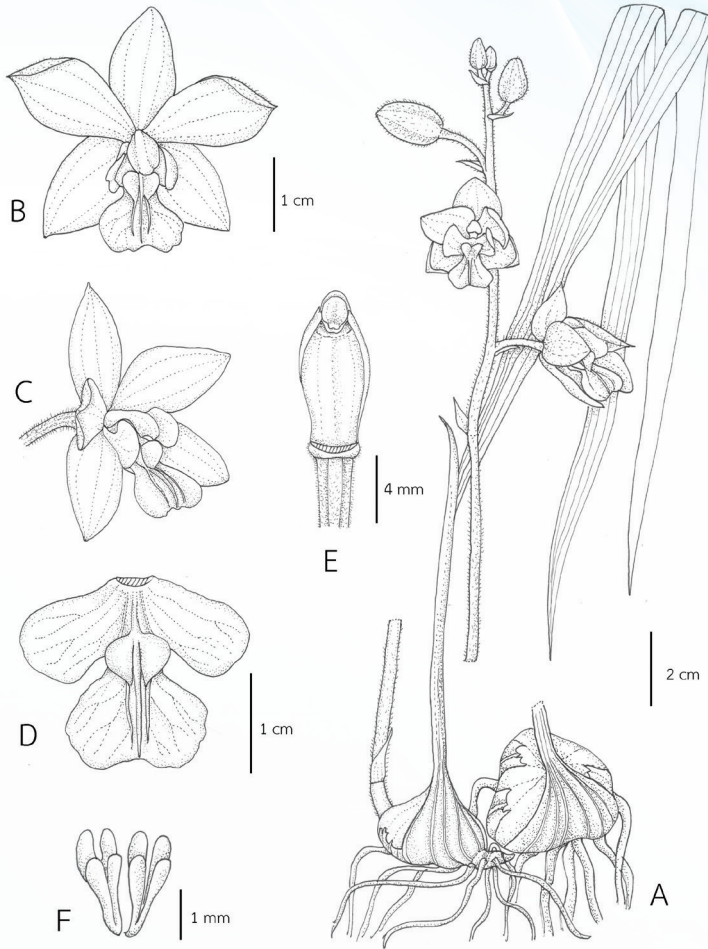
เขตการกระจายพันธุ์: พบกระจายพันธุ์ที่เชียงราย เชียงใหม่ พิษณุโลก เลย ชัยภูมิ ขอนแก่น สกลนคร อุบลราชธานี ต่างประเทศพบที่พม่า กัมพูชา ลาว เวียดนาม

สถานภาพในประเทศไทย: ความเสี่ยงต่ำต่อการสูญพันธุ์ (LC-Least Concern)

ภาพที่ 12. นิเวศวิทยาและสัณฐานวิทยาของบานดึก (*Spathoglottis eburnea* Gagnep.) A.-B. นิเวศวิทยาในแหล่งที่อยู่อาศัยตามธรรมชาติ C.-F. บานดึกที่พบออกดอกในแหล่งธรรมชาติและมีความผันแปรของสีดอกตั้งแต่สีขาวจนถึงเหลืองเข้ม (ภาพ D. ถ่ายโดยนักวิจัยจากสำนักหอพรรณไม้ และภาพ E ถ่ายโดยนายวิชัย อัยกุล)

ภาพที่ 13. ภาพวาดลายเส้นแสดงลักษณะทางสัณฐานวิทยาของบานดึก (*Spathoglottis eburnea* Gagnep.) A. ลักษณะวิสัยทั้งต้น B. ดอกด้านหน้า C. ดอกด้านข้าง D. กลีบปากและตุ่มเนื้อเยื่อหนารูปครึ่งวงกลมบริเวณฐานของหูกลิบปาก E. เส้าเกสรและฝากรอบกลุ่มเรณู F. กลุ่มเรณูรูปกระบอง

ภาพที่ 14. แผนที่แสดงการกระจายพันธุ์ของบานดึก (*Spathoglottis eburnea* Gagnep.) ที่พบในประเทศไทย

3. *Spathoglottis hardingiana* C. S. P. Parish & Rchb. f.

ชื่อไทย: ชมพูพิศมร ชมพูกระปี่ (ภาคใต้)

ชื่อพ้อง: -

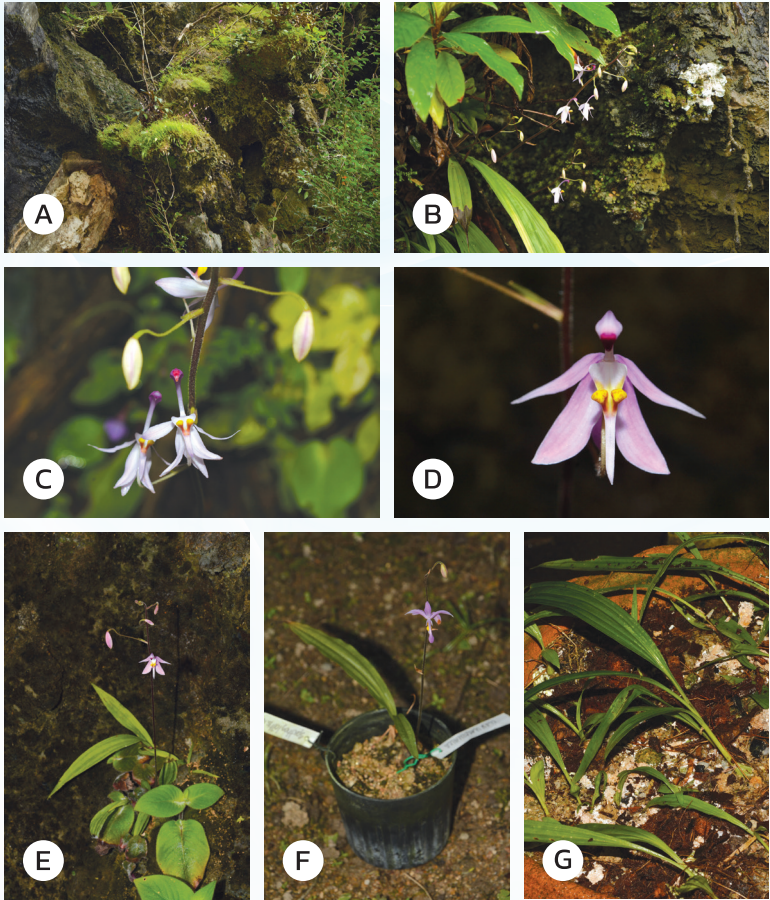
ลักษณะทางพฤกษศาสตร์ หัวเทียมรูปทรงไข่หรือทรงรีแกมรูปไข่ ใบเดี่ยว มี 2-4 ใบ เรียงเวียน รูปแถบหรือรูปขอบขนาน กว้าง 2.9-3.3 ซม. ยาว 14-27 ซม. ปลายแหลม โคนสอบเรียว แผ่นใบพับจีบตามยาว ช่อดอก เป็นช่อกระจุก ยาว 16-40 ซม. ออกที่ด้านข้างโคนหัวเทียม แต่ละช่อ มี 4-12 ดอก เรียงเวียน ดอกสีขาวอมชมพูหรือสีม่วงอมชมพูเข้ม เส้นผ่านศูนย์กลาง 2.3-2.5 ซม. ใบประดับรูปใบหอก กว้าง 3-4 มม. ยาว 6-7 มม. กลีบเลี้ยงบนรูปใบหอกแคบ กว้าง 3-4.6 มม. ยาว 1-1.4 ซม. กลีบเลี้ยงข้างรูปใบหอกแคบ กว้าง 4-5 ซม. ยาว 1.3-1.6 ซม. กลีบดอกรูปรี กว้าง 2.5-3.2 ซม. ยาว 1-1.3 ซม. กลีบปากสีชมพูอ่อนกลางกลีบมีแต้มสีเหลือง รูปสามเหลี่ยมแคบ โคนกลีบกว้างสุด บริเวณกลางกลีบมีปุ่มเนื้อเยื่อหนูนสีเหลืองอมส้ม 2 ปุ่ม เส้นเกสรยาว 1-1.2 ซม. ขอบด้านข้างมักแผ่ออก เป็นปีก ไม่มีคาง ฝากรอบกลุ่มเรณูคล้ายสามเหลี่ยมสีม่วงหรือชมพูเข้ม กว้าง 1-1.2 มม. กลุ่มเรณู 8 กลุ่ม เรียงตัวเป็น 2 ชุด รูปไข่กลับ ก้านดอกรวม รังไข่ยาว 2.5-4 ซม.

นิเวศวิทยา : พบขึ้นตามซอกหินปูนที่ขึ้นและบนเขาหินปูนทางภาคใต้ ที่ความสูงตั้งแต่ 50-300 เมตร ออกดอกเดือนกันยายนถึงพฤศจิกายน

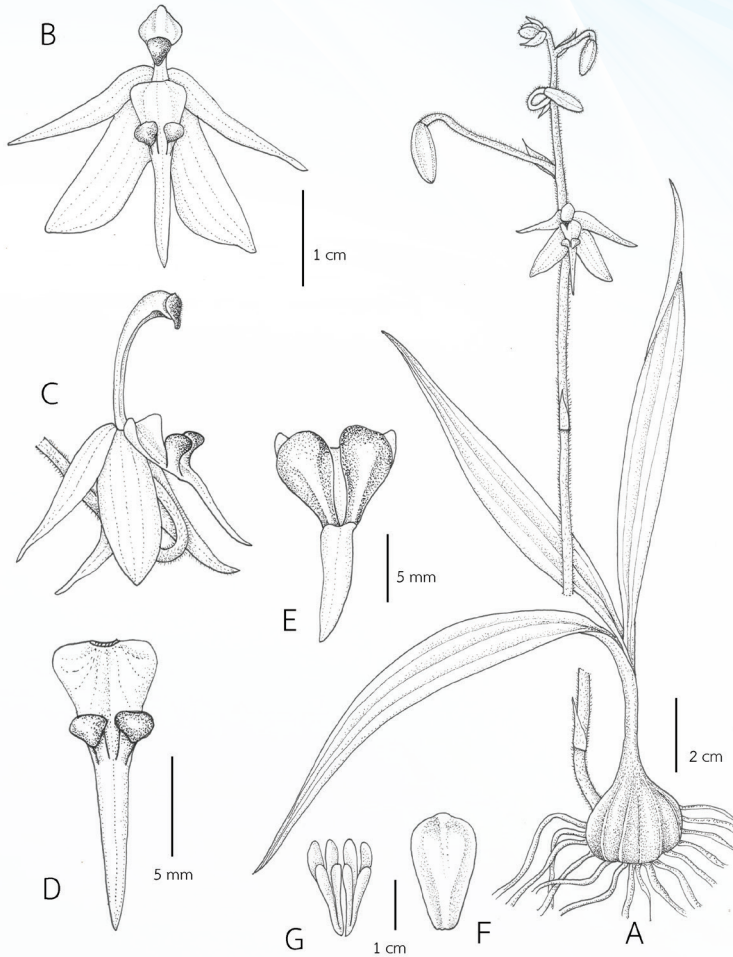
ประโยชน์: ดอกมีความสวยงามจึงนิยมนำมาปลูกเป็นไม้ประดับ หรือใช้เป็น พืชพันธุ์ในการทำลูกผสม

เขตการกระจายพันธุ์: พบกระจายพันธุ์ที่พังงา กระบี่ สุราษฎร์ธานี นครศรีธรรมราช และตรัง ต่างประเทศพบที่พม่าและมาเลเซีย

สถานภาพในประเทศไทย: เป็นพรรณไม้หายาก (rare species) เนื่องจากจำนวนประชากรที่พบมีขนาดเล็กและมีพื้นที่ของการกระจายพันธุ์แคบ

ภาพที่ 15. นิเวศวิทยาและสัณฐานวิทยาของชมพูพิศมร (*Spathoglottis hardingiana* C. S. P. Parish & Rchb.f.) A.–B. นิเวศวิทยาในแหล่งที่อยู่อาศัยตามธรรมชาติ C.–E. ชมพูพิศมรที่พบออกดอกในแหล่งธรรมชาติ F.–G. ต้นชมพูพิศมรที่ได้จากการนำออกมาจากแหล่งธรรมชาติเพื่อใช้เป็นต้นพันธุ์ในการขยายพันธุ์เทียมด้วยการแบ่งกอ

ภาพที่ 16. ภาพวาดลายเส้นแสดงลักษณะทางสัณฐานวิทยาของชมพูพิศมร (*Spathoglottis hardingiana* C. S. P. Parish & Rchb.f.) A. ลักษณะวิสัยทั้งต้น B. ดอกด้านหน้า C. ดอกด้านข้าง D. กลีบปากและตุ่มเนื้อเยื่อบนบริเวณฐานของหูกลิบบาก E. ภาพขยายด้านหน้าของตุ่มเนื้อเยื่อบนกลีบปาก F. ฝากรอบกลุ่มเรณู G. กลุ่มเรณูรูปกระบอง

ภาพที่ 17. แผนที่แสดงการกระจายพันธุ์ของของชมพู่พิศมร (*Spathoglottis hardingiana* C. S. P. Parish & Rchb.f.) ที่พบในประเทศไทย

4. *Spathoglottis plicata* Blume.

ชื่อไทย: กระเทียมป่า วานจุก เอื้องดิน (ทั่วไป)

ชื่อพ้อง: *Bletia angustifolia* Gaudich., *Calanthe poilanei* Gagnep., *Phaius rumphii* Blume, *Spathoglottis angustifolia* (Gaudich.) Benth. & Hook.f., *S. daenikeri* Kraenzl., *S. rosea* (Lindl.) G. Nicholson

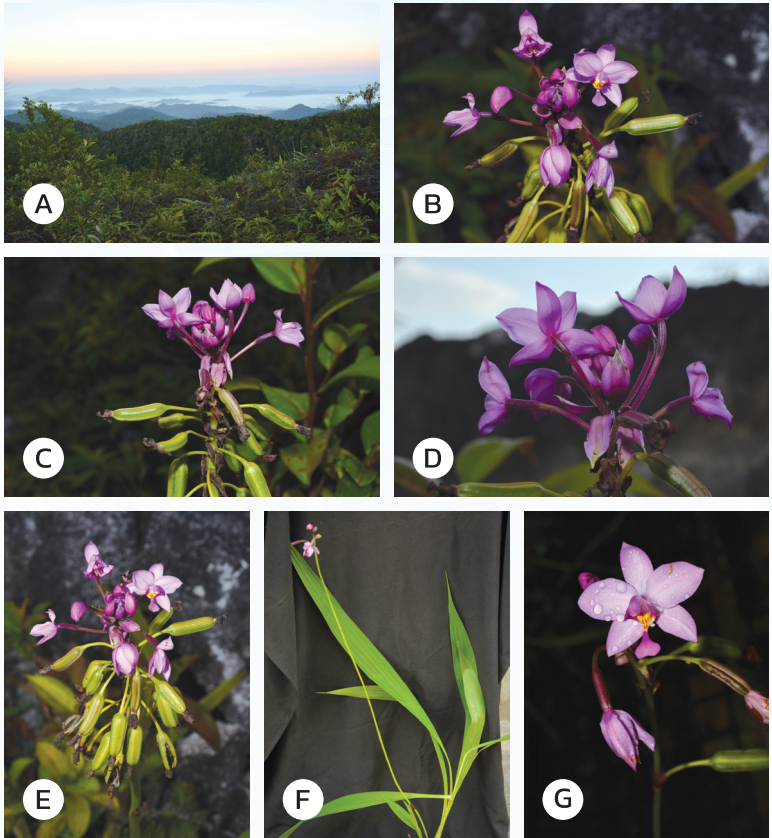
ลักษณะทางพฤกษศาสตร์ หัวเทียมรูปทรงกระบอก ใบเดี่ยว มี 2-4 ใบ เรียงเวียน รูปแถบ รูปขอบขนานแกมรูปใบหอก กว้าง 2-5 ซม. ยาว 60-100 ซม. ปลายแหลม โคนสอบเรียว แผ่นใบพับจีบตามยาว ข้อดอกเป็นข้อกระจะ ยาว 60-130 ซม. ออกที่ด้านข้างโคนหัวเทียม แต่ละข้อมี 10-15 ดอก เรียงเวียน ดอกสีม่วงหรือสีชมพูเข้ม เส้นผ่านศูนย์กลาง 2-3.5 ซม. ใบประดับรูปใบหอก กว้าง 3-5 มม. ยาว 5-7 มม. กลีบเลี้ยงบนรูปใบหอกแกมรูปไข่ กว้าง 0.7-1 ซม. ยาว 1.8-2.2 ซม. กลีบเลี้ยงข้างรูปรี กว้าง 1-1.2 ซม. ยาว 1.6-2.2 ซม. กลีบดอกรูปรี กว้าง 0.8-1.2 ซม. ยาว 1.6-2.2 ซม. กลีบปากสีม่วงเข้ม แยกออกเป็น 3 แฉก หูกลีบปากรูปขอบขนาน ยาวประมาณ 1 ซม. แฉกกลางยาว 1.7-2 ซม. บริเวณโคนคอด ปลายแผ่ออกรูปคล้ายหัวใจ บริเวณโคนกลีบมีปุ่มเนื้อเยื่อสีเหลืองเข้ม 2 ปุ่ม เส้นเกสรยาว 0.8-1.2 ซม. ขอบด้านข้างมักแผ่ออกเป็นปีก ไม่มีคาง ฝากรอบกลุ่มเรณูสีม่วงเข้ม รูปไข่ กว้าง 1.1-1.3 มม. กลุ่มเรณู 8 กลุ่ม เรียงตัวเป็น 2 ชุด รูปไข่กลับ ก้านดอกรวม รังไข่ยาว 2.2-3.2 ซม.

นิเวศวิทยา : พบขึ้นตามป่าเต็งรัง หรือพื้นที่เปิดโล่ง ที่ความสูงตั้งแต่ 350-800 เมตร ออกดอกเดือนเมษายนถึงพฤศจิกายน

ประโยชน์: ดอกมีความสวยงามจึงนิยมนำมาปลูกเป็นไม้ประดับ หรือใช้เป็นพ่อแม่พันธุ์ในการทำลูกผสม

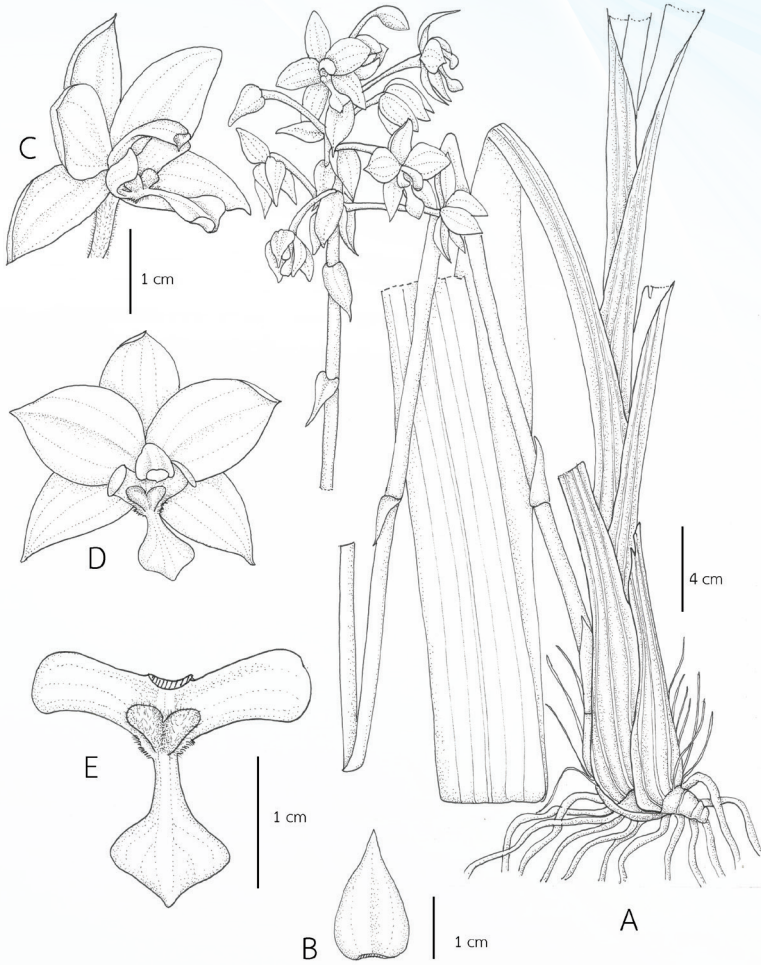
เขตการกระจายพันธุ์: พบกระจายพันธุ์ที่ตรารด ชุมพร พังงา กระบี่ ตรัง นครศรีธรรมราช พัทลุง ปัตตานี ยะลา นราธิวาส ต่างประเทศพบในทวีปเอเชีย ออสเตรเลีย และแอฟริกาใต้

สถานภาพในประเทศไทย: ความเสี่ยงต่ำต่อการสูญพันธุ์ (LC-Least Concern)

ภาพที่ 18. นิเวศวิทยาและสัณฐานวิทยาของว่านจุก (*Spathoglottis plicata* Blume) A. นิเวศวิทยาในแหล่งที่อยู่อาศัยตามธรรมชาติ B.–E. ว่านจุกที่พบออกดอกในแหล่งธรรมชาติ F.–G. ว่านจุกได้จากการนำออกมาจากแหล่งธรรมชาติเพื่อใช้เป็นต้นพันธุ์ในขยายพันธุ์เทียมด้วยการแยกเหง้า

ภาพที่ 19. ภาพวาดลายเส้นแสดงลักษณะทางสัณฐานวิทยาของว่านจุก (*Spathoglottis plicata* Blume) A. ลักษณะวิสัยทั้งต้น B. ใบประดับย่อย รูปใบหอกกว้าง C. ดอกด้านข้าง D. ดอกด้านหน้า E. กลีบปากและตุ่มเนื้อเยื่อฐานบริเวณฐานของหูกลิบบาก

ภาพที่ 20. แผนที่แสดงการกระจายพันธุ์ของว่านจุก (*Spathoglottis plicata* Blume) ที่พบในประเทศไทย

5. *Spathoglottis pubescens* Lindl.

ชื่อไทย: บานจ้าว เอื้องดิน เอื้องดินลาว เอื้องนวลจันทร์ (ภาคเหนือ)

ชื่อพ้อง: *Epipactis graminifolia* Roxb., *Pogonia graminifolia* (Roxb.) Voigt, *Spathoglottis fortunei* Lindl., *S. bensonii* Hook.f., *S. fortunei* Lindl.

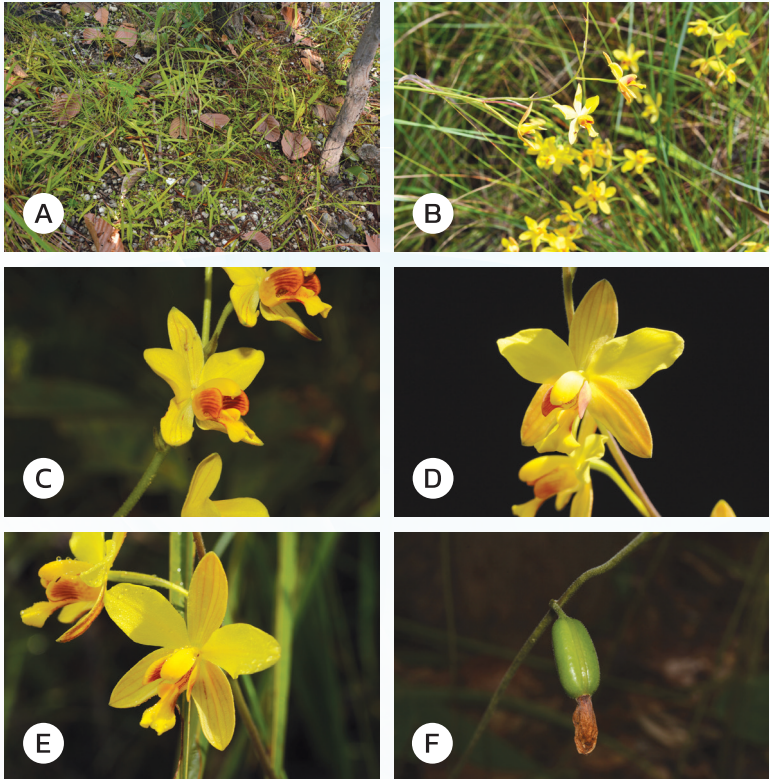
ลักษณะทางพฤกษศาสตร์ หัวเทียมรูปกรวย อยู่ใกล้ระดับผิวดิน มักมีการพักตัวในฤดูแล้ง ลำต้นสั้น ใบเดี่ยว มี 2-4 ใบ เรียงเวียน รูปแถบหรือรูปขอบขนาน กว้าง 1.8-2.5 ซม. ยาว 15-35 ซม. ปลายแหลม โคนสอบเรียว แผ่นใบพับจีบตามยาว ช่อดอก เป็นช่อกระจະ ยาว 30-100 ซม. ออกที่ด้านข้างโคนหัวเทียม แต่ละช่อมี 8-12 ดอก เรียงเวียน ดอกสีเหลืองสด เส้นผ่านศูนย์กลาง 2.5-3.5 ซม. ใบประดับ รูปสามเหลี่ยม กว้าง 3-4 มม. ยาว 5-6 มม. กลีบเลี้ยงบน รูปรีแกมรูปใบหอก กว้าง 0.8-1 ซม. ยาว 1.5-1.7 ซม. กลีบเลี้ยงข้าง รูปรี กว้าง 0.6-1 ซม. ยาว 1.5-1.7 ซม. กลีบดอก รูปรี กว้าง 1-1.2 ซม. ยาว 1.6-1.8 ซม. กลีบปากสีแดงแกมน้ำตาลเข้ม แยกออกเป็น 3 แฉก หูกลีบปากสีน้ำตาลอมแดงรูปขอบขนาน ยาวประมาณ 1 ซม. แฉกกลางยาว 1-1.2 ซม. ปลายแผ่ออกรูปคล้ายหัวใจ บริเวณโคนกลีบมีปุ่มเนื้อเยื่อคล้ายครีบ 2 ปุ่ม ตั้งขึ้น เส้นเกสรยาว 1-1.2 ซม. ขอบด้านข้างมักแผ่ออกเป็นปีก ไม่มีคาง ฝากรอบกลุ่มเรณูรูปไข่ กว้าง 1.2-1.5 มม. กลุ่มเรณู 8 กลุ่ม เรียงตัวเป็น 2 ชุด รูปไข่กลับ ก้านดอกรวมรังไข่ยาว 1.3-2.5 ซม.

นิเวศวิทยา : พบขึ้นตามป่าเต็งรัง ป่าเต็งผสมสน หรือพื้นที่เปิดโล่งเกือบทั่วประเทศ ที่ความสูงตั้งแต่ 500-1,600 เมตร ออกดอกเดือนกันยายนถึงพฤศจิกายน

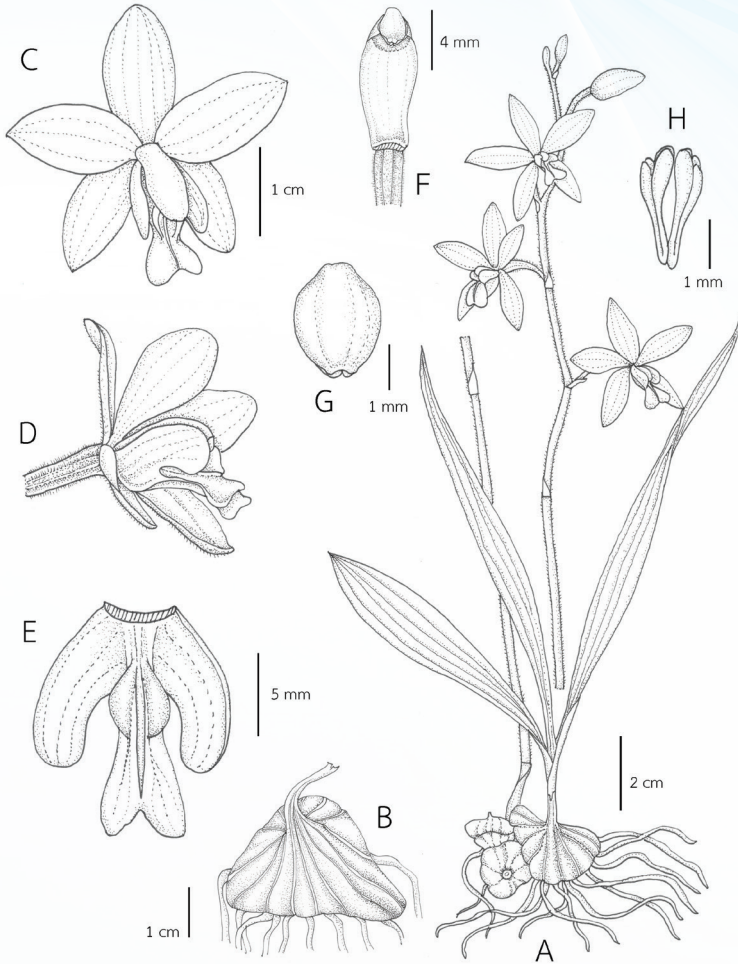
ประโยชน์: ดอกมีความสวยงามจึงนิยมนำมาปลูกเป็นไม้ประดับ

เขตการกระจายพันธุ์: พบกระจายพันธุ์ที่แม่ฮ่องสอน เชียงใหม่ เชียงราย ลำปาง ตาก พิชณุโลก เพชรบูรณ์ เลย หนองคาย สกลนคร ราชบุรี ปราจีนบุรี ตราด ต่างประเทศพบที่พม่า จีน กัมพูชา ลาว เวียดนาม

สถานภาพในประเทศไทย: มีความเสี่ยงต่ำต่อการสูญพันธุ์ (LC-Least Concern)

ภาพที่ 21. นิเวศวิทยาและสัณฐานวิทยาของเอื้องดินลาว (*Spathoglottis pubescens* Lindl.) A.-B. นิเวศวิทยาในแหล่งที่อยู่อาศัยตามธรรมชาติ C.-E. เอื้องดินลาวที่พบบอกดอกในแหล่งธรรมชาติ F. ฝักของเอื้องดินลาว

ภาพที่ 22. ภาพวาดลายเส้นแสดงลักษณะทางสัณฐานวิทยาของเอื้องดินลาว (*Spathoglottis pubescens* Lindl.) A. ลักษณะวิสัยทั้งต้น B. หัวเทียม C. ดอกด้านหน้า D. ดอกด้านข้าง E. กลีบปากและตุ่มเนื้อเยื่อหุ้มบริเวณฐานของทุกกลีบปาก F. เส้าเกสร G. ฝาครอบกลุ่มเรณู H. กลุ่มเรณูรูปกระบอง

ภาพที่ 23. แผนที่แสดงการกระจายพันธุ์ของเอื้องดินลาว (*Spathoglottis pubescens* Lindl.) ที่พบในประเทศไทย

กล้วยไม้ลูกผสมสกุลเอื้องใบหมาก

เนื่องจากกล้วยไม้ทุกชนิดในสกุลนี้มีทรงช่อดอก รูปร่าง ขนาด และสีดอกที่สวยงาม รวมทั้งมีระยะเวลาในการบานที่ยาวนาน จึงทำให้เป็นที่นิยมในการนำไปปลูกเลี้ยงตามบ้านเรือนและการนำผสมข้ามสายพันธุ์ เพื่อปรับปรุงพัฒนาเป็นไม้ประดับกระถางเพื่อขายในประเทศและส่งออกต่างประเทศ จากรายงานสถิติการค้าและส่งออกของสำนักเลขาธิการไซเตส พบว่า ประเทศไทยมีการส่งออกกล้วยไม้ลูกผสมสกุลเอื้องใบหมากเป็นปริมาณมากถึง 286,154 ต้น ในช่วงระยะเวลา 10 ปีที่ผ่านมา นับตั้งแต่ปี พ.ศ. 2553–2563 (trade.cites.org)

นอกจากประโยชน์ในการนำไปปลูกเป็นไม้ดอกและไม้ประดับเพื่อความสวยงามแล้ว กล้วยไม้สกุลนี้บางชนิด ยังถูกนำไปใช้ประโยชน์ทางการแพทย์พื้นบ้านอีกด้วย เช่น ว่านหัวข้าวเหนียว (*S. affinis*) มีสรรพคุณเป็นยาสมุนไพร โดยนิยมใช้ทั้งหัวนำมาตำผสมกับเหล้าเพื่อใช้เป็นยาทาแก้ฝี (วงศ์สถิตย์, 2539) หรือเชื่อว่าเป็นว่านเสน่ห์เมตตามหานิยมต่อเพศตรงข้ามรวมถึงการค้าขาย โดยนิยมนำหัวมาตากให้แห้งแล้วบดเป็นผงเสกด้วยคาถาด้านเสน่ห์ เชื่อว่าจะทำให้คนรักคนหลง จึงนิยมใช้กันมากในแถบจังหวัดศรีสะเกษและชายแดนกัมพูชา (ณรงค์ศักดิ์, 2551) ด้วยเหตุผลดังกล่าว ส่งผลให้กล้วยไม้หลายชนิดในสกุลนี้มักถูกลักลอบนำออกจากแหล่งที่อยู่อาศัยในธรรมชาติเป็นจำนวนมากทั้งในรูปแบบหัวสดหรือไม้ติดดอกเพื่อนำมาขายตามตลาดการค้าทั้งภายในและต่างประเทศ ตลาดชายแดนหรือการค้าออนไลน์ซึ่งเป็นที่นิยมมากในปัจจุบัน

การจำแนกกล้วยไม้ลูกผสมสกุล เอื้องใบหมาก

ในการเขียนชื่อลูกผสม (hybrid names) จะมีเครื่องหมายคูณ (x) แสดงให้เห็นว่าเป็นลูกผสม ซึ่งนิยมเรียงลำดับตามชื่ออักษรหรือระบุโดยใช้สัญลักษณ์เกี่ยวกับเพศ (หญิงและชาย) หรือเขียนชื่อชนิดที่เป็นต้นแม่มาก่อน ตัวอย่าง เช่น เอื้องใบหมากลูกผสมที่เกิดจากต้นแม่พันธุ์ว่านหัวข้าวเหนียว (*S. affinis*) และต้นพ่อพันธุ์ว่านจุก (*S. plicata*) จะเขียนชื่อได้ดังนี้ *S. affinis* × *S. plicata* โดยเครื่องหมายคูณจะต้องไม่เอียง

ส่วนการเขียนชื่อพันธุ์ปลูก (cultivar names) ให้เขียนชื่อพันธุ์ขึ้นต้นด้วยตัวใหญ่อยู่ในเครื่องหมายอัญประกาศเดี่ยว ‘ ’ เท่านั้น ห้ามใช้เครื่องหมายอัญประกาศคู่ “ ” เช่น *Spathoglottis* Hybrid ‘Pink’ (ประนอม, 2555; สมราน, 2556)

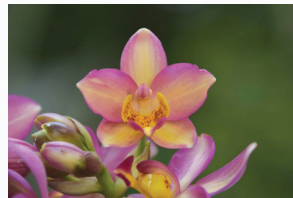
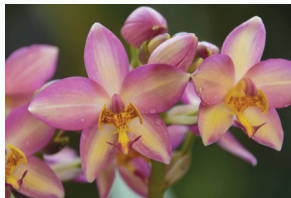
1. *Spathoglottis* Hybrid 'Chompu Yai'

ชื่อพ่อแม่พันธุ์: *Tomentosa* Danny Tru x *S. plicata*

ลักษณะทางพฤกษศาสตร์: หัวเทียมรูปทรงกระบอก
ทั้งต้นสูง 30 ซม. ใบเดี่ยว รูปแถบหรือรูปขอบขนาน
กว้าง 2.5–5 ซม. ยาว 21–37 ซม. แผ่นใบพับจีบ
ตามยาว ซ่อดอกเป็นช่อกระจะ ยาว 30–33 ซม.
ดอกสีชมพูแกมเหลือง ขอบกลีบสีชมพูอมม่วง
กลางกลีบสีเหลือง กลีบเลี้ยงและกลีบดอก
รูปไข่ กลีบปากสีเหลืองเข้ม มีแต้มสีน้ำตาล
อมชมพูเข้มกระจายทั่วกลีบ แยกเป็น 3 แฉก
แฉกข้างรูปขอบขนาน บริเวณโคนกลีบปาก
ใกล้ฐานของแฉกข้าง มีตุ่มเนื้อเยื่อรูปคล้ายวงกลม
2 ตุ่ม ปลายกลีบปากรูปช้อน สีชมพูอมม่วง เส้นเกสร
สีขาวอมชมพู ฝากรอบกลุ่มเรณูสีชมพูอมม่วง กลุ่มเรณู
8 กลุ่ม เรียงตัวเป็น 2 ชุด

ฤดูออกดอก: ออกตลอดทั้งปี ขึ้นอยู่กับความสมบูรณ์ของต้น

2. *Spathoglottis* Hybrid 'Khaopak Deang'

ชื่อพ่อแม่พันธุ์: Tedgreen x Rolita

ลักษณะทางพฤกษศาสตร์: หัวเทียมรูปทรงกระบอก ทั้งต้นสูง 30–36 ซม. ใบเดี่ยว รูปรีหรือรูปขอบขนาน กว้าง 3.5–7 ซม. ยาว 25–36 ซม. แผ่นใบพับจีบ ตามยาว ซ่อดอกเป็นซ่อกระจะ ยาว 35–37 ซม. ดอกสีขาวอมครีม กลีบเลี้ยงและกลีบดอก รูปไข่กว้าง กลีบปากสีม่วงอมชมพู แยกเป็น 3 แฉก แฉกข้างรูปขอบขนาน บริเวณโคน กลีบปากใกล้ฐานของแฉกข้าง มีตุ่มเนื้อเยื่อหนารูปคล้ายวงกลม 2 ตุ่ม ปลายกลีบปากรูปซ้อน สีเหลืองอมม่วง เส้นเกสรสีขาวอมชมพู ฝากรอบกลุ่มเรณูสีครีม กลุ่มเรณู 8 กลุ่ม เรียงตัวเป็น 2 ชุด

ฤดูออกดอก: ออกตลอดทั้งปี ทนออกที่ละช่อ ขึ้นอยู่กับความสมบูรณ์ของต้น

3. *Spathoglottis* Hybrid 'Leang Yai'

ชื่อพ่อแม่พันธุ์: Kimballiana x Rolita

ลักษณะทางพฤกษศาสตร์: หัวเทียมรูปทรงกระบอก ทั้งต้นสูง 30–35 ซม. ใบเดี่ยว รูปแถบหรือรูปขอบขนาน กว้าง 3.5–6 ซม. ยาว 40–50 ซม. แผ่นใบพับจีบตามยาว ช่อดอกเป็นช่อกระจะ ยาว 60 ซม. ดอกสีเหลือง กลีบเลี้ยงและกลีบดอกรูปไข่กว้าง กลีบปากสีเหลืองเข้ม มีแต้มสีน้ำตาลอมเหลืองเข้ม กระจายทั่วกลีบ แยกเป็น 3 แฉก แฉกข้างรูปขอบขนาน บริเวณโคนกลีบปากใกล้ฐานของแฉกข้าง มีตุ่มเนื้อเยื่อรูปคล้ายวงกลม 2 ตุ่ม ปลายกลีบปากรูปช้อน เส้นประสาทสีเหลือง ฝากรอบกลุ่มเรณูสีเหลือง กลุ่มเรณู 8 กลุ่ม เรียงตัวเป็น 2 ชุด

ฤดูออกดอก: ออกตลอดทั้งปี อาจออกพร้อมกัน 2–3 ช่อ ขึ้นอยู่กับความสมบูรณ์ของต้น

4. *Spathoglottis* Hybrid 'Fancy'

ชื่อพ่อแม่พันธุ์: Tedgreen x *S. plicata*

ลักษณะทางพฤกษศาสตร์: หัวเทียมรูปทรงกระบอก ทั้งต้นสูง 30–33 ซม. ใบเดี่ยว รูปแถบหรือรูปขอบขนาน กว้าง 2.5–4.5 ซม. ยาว 30–35 ซม. แผ่นใบพับจีบ ตามยาว ช่อดอกเป็นช่อกระจะ ยาว 40–50 ซม. ดอกสีเหลืองมีจุดประ สีชมพูกระจายทั่วกลีบ ปลายกลีบ มีแต้มสีชมพู กลีบเลี้ยงและกลีบดอกรูปไข่กว้าง กลีบปากสีเหลืองเข้ม มีแต้มสีชมพูเข้มกระจายทั่วกลีบ แยกเป็น 3 แฉก แฉกข้างรูปขอบขนาน บริเวณโคน กลีบปากใกล้ฐานของแฉกข้าง มีตุ่มเนื้อเยื่อรูปคล้าย วงกลม 2 ตุ่ม ปลายกลีบปากรูปช้อนแกมรูปสามเหลี่ยม เส้าเกสรสีครีม ฝากรอบกลุ่มเรณูสีเหลือง กลุ่มเรณู 8 กลุ่ม เรียงตัวเป็น 2 ชุด

ฤดูออกดอก: ออกตลอดทั้งปี อาจออกพร้อมกัน 2–3 ช่อ ขึ้นอยู่กับความ สมบูรณ์ของต้น

5. *Spathoglottis* Hybrid 'Leangpak Deang'

ชื่อพ่อแม่พันธุ์: Tedgreen x Rolita

ลักษณะทางพฤกษศาสตร์: หัวเทียมรูปทรงกระบอก

ทั้งต้นสูง 50–55 ซม. ใบเดี่ยว รูปแถบ

หรือรูปขอบขนาน กว้าง 3–4.2 ซม.

ยาว 30–40 ซม. แผ่นใบพับจีบตามยาว

ช่อดอกเป็นช่อกระจะ ยาว 60 ซม.

ดอกสีเหลือง ขอบกลีบสีครีมอมชมพู

กลีบเลี้ยงและกลีบดอกรูปไข่กว้าง

กลีบปากสีม่วงเข้ม แยกเป็น 3 แฉก

แฉกข้างรูปขอบขนาน บริเวณโคนกลีบปาก

ใกล้ฐานของแฉกข้าง มีตุ่มเนื้อเยื่อ

รูปคล้ายวงกลม 2 ตุ่ม ปลายกลีบปาก

รูปช้อน เส้นเกสรสีครีม ฝากรอบ

กลุ่มเรณูสีเหลือง กลุ่มเรณู 8 กลุ่ม

เรียงตัวเป็น 2 ชุด

ฤดูออกดอก: ออกตลอดทั้งปี ขึ้นอยู่กับความสมบูรณ์ของต้น

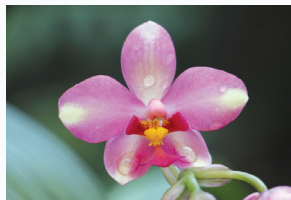
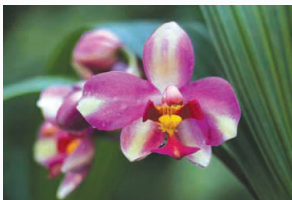
6. *Spathoglottis* Hybrid 'Chompo Tonlek'

ชื่อพ่อแม่พันธุ์: Rolita x *S. plicata*

ลักษณะทางพฤกษศาสตร์: หัวเทียมรูปทรงกระบอก ทั้งต้นสูง 30–33 ซม. ใบเดี่ยว รูปแถบหรือรูปขอบขนาน กว้าง 4–5.5 ซม. ยาว 26–35 ซม. แผ่นใบพับจีบตามยาว ช่อดอกเป็นช่อกระจะ ยาว 23–25 ซม. ดอกสีชมพู กลางและปลายกลีบสีเหลือง กลีบเลี้ยงและกลีบดอก รูปไข่ กลีบปากสีชมพูอมแดง แยกเป็น 3 แฉก แฉกข้างรูปขอบขนาน บริเวณโคนกลีบปากใกล้ฐานของแฉกข้าง มีตุ่มเนื้อเยื่อรูปคล้ายวงกลม 2 ตุ่ม ปลายกลีบปากรูปช้อน เส้าเกสรสีชมพู วมแดง ฝากรอบกลุ่มเรณูสีชมพู กลุ่มเรณู 8 กลุ่ม เรียงตัวเป็น 2 ชุด

ฤดูออกดอก: ออกตลอดทั้งปี ขึ้นอยู่กับความสมบูรณ์ของต้น

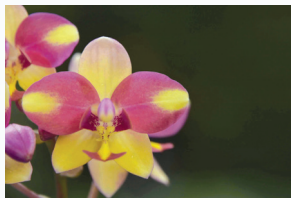
7. *Spathoglottis* Hybrid 'Rainbow'

ชื่อพ่อแม่พันธุ์: Kimballiana x *S. plicata*

ลักษณะทางพฤกษศาสตร์: หัวเทียมรูปทรงกระบอก ทั้งต้นสูง 25–28 ซม. ใบเดี่ยว รูปแถบหรือรูปขอบขนาน กว้าง 2.5–3.5 ซม. ยาว 19–33 ซม. แผ่นใบพับจีบตามยาว ช่อดอกเป็นช่อกระจະ ยาว 26–30 ซม. ดอกสีเหลืองอมชมพู กลีบเลี้ยงสีครีม หรือสีเหลืองอมชมพู กลีบดอกสีชมพู ปลายกลีบมีแต้มสีเหลือง กลีบปากสีชมพูอมแดง แยกเป็น 3 แฉก แฉกข้างรูปขอบขนาน บริเวณโคนกลีบปากใกล้ฐานของแฉกข้าง มีตุ่มเนื้อเยื่อหนารูปคล้ายวงกลม 2 ตุ่ม ปลายกลีบปากรูปช้อน เส้าเกสรสีครีม ฝากรอบกลุ่มเรณูสีชมพู กลุ่มเรณู 8 กลุ่ม เรียงตัวเป็น 2 ชุด

ฤดูออกดอก: ออกตลอดทั้งปี ขึ้นอยู่กับความสมบูรณ์ของต้น

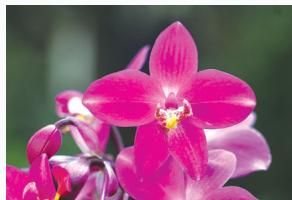
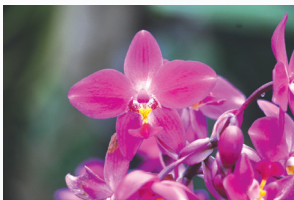
8. *Spathoglottis* Hybrid 'Muang'

ชื่อพ่อแม่พันธุ์: *Unguiculata* x *S. plicata*

ลักษณะทางพฤกษศาสตร์: หัวเทียมรูปทรงกระบอก ทั้งต้นสูง 30–40 ซม. ใบเดี่ยว รูปแถบหรือรูปขอบขนาน กว้าง 3–4.2 ซม. ยาว 30–40 ซม. แผ่นใบพับจีบตามยาว ช่อดอกเป็นช่อกระจกระจ ยาว 30–40 ซม. ดอกสีชมพูอมม่วง กลีบปากสีครีม มีแต้มสีม่วงเข้มกระจายทั่วกลีบ แยกเป็น 3 แฉก แฉกข้างรูปขอบขนาน บริเวณโคนกลีบปากใกล้ฐานของแฉกข้าง มีตุ่มเนื้อเยื่อรูปคล้ายวงกลม 2 ตุ่ม ปลายกลีบปากรูปช้อน เส้าเกสรสีม่วง ฝากรอบกลุ่มเรณูสีชมพูอมม่วง กลุ่มเรณู 8 กลุ่ม เรียงตัวเป็น 2 ชุด

ฤดูออกดอก: ออกตลอดทั้งปี ขึ้นอยู่กับความสมบูรณ์ของต้น

9. *Spathoglottis* Hybrid 'Chompu Keam'

ชื่อพ่อแม่พันธุ์: Rolita x *S. plicata*

ลักษณะทางพฤกษศาสตร์: หัวเทียมรูปทรงกระบอก ทั้งต้นสูง 30-35 ซม. ใบเดี่ยว รูปแถบหรือรูปขอบขนาน กว้าง 3-4.2 ซม. ยาว 30-40 ซม. แผ่นใบพับจีบตามยาว ช่อดอกเป็นช่อกระจ่าง ยาว 30-40 ซม. ดอกสีชมพูอมครีม ปลายกลีบมีแต้มสีเหลืองครีม กลีบปากชมพูอมส้ม แยกเป็น 3 แฉก แฉกข้างรูปขอบขนาน บริเวณโคนกลีบปากใกล้ฐานของแฉกข้าง มีตุ่มเนื้อเยื่อหนารูปคล้ายวงกลม 2 ตุ่ม ปลายกลีบปากรูปช้อน ใต้อกสรสีชมพูอมครีม ฝาครอบกลุ่มเรณู สีเหลือง กลุ่มเรณู 8 กลุ่ม เรียงตัวเป็น 2 ชุด

ฤดูออกดอก: ออกตลอดทั้งปี ขึ้นอยู่กับความสมบูรณ์ของต้น

10. *Spathoglottis* Hybrid 'Srisom'

ชื่อพ่อแม่พันธุ์: Tedgreen x Amy cosuela x *S. plicata*

ลักษณะทางพฤกษศาสตร์: หัวเทียมรูปทรงกระบอก ทั้งต้นสูง 32-33 ซม. ใบเดี่ยว รูปแถบหรือรูปขอบขนาน กว้าง 3-4 ซม. ยาว 30-32 ซม. แผ่นใบพับจีบตามยาว ซ่อดอกเป็นช่อกระจะ ยาว 28-32 ซม. ดอกสีโอรสหรือ สีชมพูอมส้ม โคนกลีบสีเหลือง มีแถบสีชมพู ตามแนวยาว กลีบปากสีเหลือง มีจุดประ สีชมพูเข้มกระจายทั่วกลีบ แยกเป็น 3 แฉก แฉกข้างรูปขอบขนาน บริเวณโคนกลีบปาก ใกล้ฐานของแฉกข้าง มีตุ่มเนื้อเยื่อหนารูปคล้าย วงกลม 2 ตุ่ม ปลายกลีบปากรูปซ้อน เส้นเสรสีครีม ฝาครอบกลุ่มเรณูสีครีม กลุ่มเรณู 8 กลุ่ม เรียงตัวเป็น 2 ชุด

ฤดูออกดอก: ออกตลอดทั้งปี ขึ้นอยู่กับความสมบูรณ์ของต้น

11. *Spathoglottis* Hybrid

ชื่อพ่อแม่พันธุ์: ลูกผสมข้ามชนิดกับ *S. affinis*

ลักษณะทางพฤกษศาสตร์: หัวเทียม
รูปทรงกระบอก ทั้งต้นสูง 32-40 ซม.
ใบเดี่ยว รูปแถบหรือรูปขอบขนาน
กว้าง 2.6-3.3 ซม. ยาว 20-32 ซม.
แผ่นใบพับจีบตามยาว ช่อดอกเป็น
ช่อกระจະ ยาว 40-60 ซม. ดอกสีส้ม
อมเหลือง กลางกลีบสีเหลือง กลีบปาก
สีส้มอมเหลือง มีจุดประสีส้มเข้ม
กระจายทั่วกลีบ แยกเป็น 3 แฉก
แฉกข้างรูปขอบขนาน บริเวณโคน
กลีบปากใกล้ฐานของแฉกข้าง มีตุ่ม
เนื้อเยื่อรูปคล้ายวงกลม 2 ตุ่ม
ปลายกลีบปากรูปช้อน เสาเกสร
สีเหลือง ฝากรอบกลุ่มเรณูสีเหลือง
กลุ่มเรณู 8 กลุ่ม เรียงตัวเป็น 2 ชุด

ฤดูออกดอก: ออกตลอดทั้งปี ขึ้นอยู่กับความสมบูรณ์ของต้น

12. *Spathoglottis* Hybrid

ชื่อพ่อแม่พันธุ์: ลูกผสมข้ามชนิดกับ *S. plicata*

ลักษณะทางพฤกษศาสตร์: หัวเทียม
รูปทรงกระบอก ทั้งต้นสูง 36–60 ซม.
ใบเดี่ยว รูปแถบหรือรูปขอบขนาน
กว้าง 3–4.5 ซม. ยาว 30–38 ซม.
แผ่นใบพับจีบตามยาว ช่อดอกเป็น
ช่อกระจະ ยาว 30–60 ซม. ดอกสีชมพู
อมม่วง กลีบปากสีม่วงเข้ม แยกเป็น
3 แฉก แฉกข้างรูปขอบขนาน บริเวณ
โคนกลีบปากใกล้ฐานของแฉกข้าง
มีตุ่มเนื้อเยื่อหนารูปคล้ายวงกลม 2 ตุ่ม
ปลายกลีบปากรูปช้อน เส้นเกสรสีม่วง
ฝากรอบกลุ่มเรณูสีม่วง กลุ่มเรณู 8 กลุ่ม
เรียงตัวเป็น 2 ชุด

ฤดูออกดอก: ออกตลอดทั้งปี ขึ้นอยู่กับความสมบูรณ์ของต้น

บรรณานุกรม

- ณรงค์ศักดิ์ ค้านอธรรม. 2551. *ว่าน สมุนไพร ไม้มงคลไทย (Medicinal and lucky Plant of Thailand)*. กรุงเทพฯ: บ้านและสวน
- นิรนาม. 2564. ประกาศกระทรวงเกษตรและสหกรณ์ เรื่อง พืชอนุรักษ์ พ.ศ. 2564. ราชกิจจานุเบกษา เล่ม 138 ตอนพิเศษ 167 ง 22 (กรกฎาคม 2564)
- ประนอม จันทรโณทัย. 2555. *ชื่อพฤกษศาสตร์ (Botanical name)*. ศูนย์วิจัยอนุกรมวิธานประยุกต์ ภาควิชาชีววิทยา คณะวิทยาศาสตร์ มหาวิทยาลัยขอนแก่น, 56 หน้า
- สมราน สุดดี. 2556. อนุกรมวิธานพืช. เอกสารประกอบการบรรยาย *การฝึกอบรมหลักสูตรพฤกษศาสตร์ป่าไม้* ศูนย์ฝึกอบรมที่ 2 (เขาใหญ่).
- สำนักควบคุมพืชและวัสดุการเกษตร กรมวิชาการเกษตร. 2551. *พระราชบัญญัติพันธุ์พืช พ.ศ. 2518 และที่แก้ไขเพิ่มเติม*. โรงพิมพ์ชุมนุมสหกรณ์การเกษตรแห่งประเทศไทย จำกัด. กรุงเทพฯ. 44 หน้า.
- วงศ์สถิตย์ ฉั่วกุล. 2539. *สมุนไพรพื้นบ้านล้านนา*. กรุงเทพฯ: ภาควิชาเภสัชพฤกษศาสตร์ คณะเภสัชศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหิดล.
- อบฉันท ไททอง. 2549. *กล้วยไม้เมืองไทย*. พิมพ์ครั้งที่ 12. อมรินทร์พริ้นติ้ง แอนด์พับลิชชิ่ง จำกัด, กรุงเทพฯ.
- Kurzweil, H. 2014. *Spathoglottis*. In: T. Santisuk & H. Balslev (eds.), *Flora of Thailand* 12(2): 621-631. Prachachon, Bangkok.
- <https://www.speciesplus.net/> (15 มี.ค. 65)
- Appendices from <https://cites.org/eng> (15 มี.ค. 65)
- <https://trade.cites.org> (20 ม.ค. 65)

ดัชนีชื่อสามัญไทย

กระเทียมป่า	38
ชมพูกระปี่	34
ชมพูพิศมร	34
ตาลเดี่ยว	26
บานจ้วง	42
บานตึก	30
ว่านจุก	38
ว่านหัวข้าวเหนียว	26
ไส้ปลาไหล	30
เหล็กองพิศมร	26
เอื้องดิน	38, 42
เอื้องดินลาว	42
เอื้องนวลจันทร์	42

ดัชนีชื่อวิทยาศาสตร์

<i>Bletia angustifolia</i> Gaudich.	38
<i>Calanthe poilanei</i> Gagnep.	38
<i>Epipactis graminifolia</i> Roxb.	42
<i>Phaius rumphii</i> Blume	38
<i>Pogonia graminifolia</i> (Roxb.) Voigt	42
<i>Spathoglottis affinis</i> de Vriese	26
<i>Spathoglottis angustifolia</i> (Gaudich.) Benth. & Hook. f.	38
<i>Spathoglottis bensonii</i> Hook. f.	42
<i>Spathoglottis daenikeri</i> Kraenzl.	38
<i>Spathoglottis eburnea</i> Gagnep.	30
<i>Spathoglottis fortunei</i> Lindl.	42
<i>Spathoglottis hardingiana</i> C. S. P. Parish & Rchb. f.	34
<i>Spathoglottis lobbii</i> Rchb. f.	26
<i>Spathoglottis plicata</i> Blume	38
<i>Spathoglottis pubescens</i> Lindl.	42
<i>Spathoglottis regneri</i> Rchb. f.	26
<i>Spathoglottis rosea</i> (Lindl.) G. Nicholson	38

ดัชนีชื่อทางการค้า

<i>Spathoglottis</i> Hybrid	58, 59
<i>Spathoglottis</i> Hybrid ‘Chompu Keam’	56
<i>Spathoglottis</i> Hybrid ‘Chompo Tonlek’	53
<i>Spathoglottis</i> Hybrid ‘Chompu Yai’	48
<i>Spathoglottis</i> Hybrid ‘Fancy’	51
<i>Spathoglottis</i> Hybrid ‘Khaopak Deang’	49
<i>Spathoglottis</i> Hybrid ‘Leangpak Deang’	52
<i>Spathoglottis</i> Hybrid ‘Leang Yai’	50
<i>Spathoglottis</i> Hybrid ‘Muang’	55
<i>Spathoglottis</i> Hybrid ‘Rainbow’	54
<i>Spathoglottis</i> Hybrid ‘Srisom’	57

คำขอบคุณ

ขอขอบคุณ คุณศุภไชย จุกมงคล สวนศุภไชย ออร์คิด ที่ได้เอื้อเฟื้อตัวอย่างกล้วยไม้ดินลูกผสมสกุลเอื้องใบหมากที่ใช้ในการจัดทำคู่มือในครั้งนี้ รวมถึงคุณจรรยาพร ถาวรสถิตกุล สวนพร้าว ออร์คิด ที่ได้พาเข้าไปศึกษาและสำรวจกล้วยไม้สกุลเอื้องใบหมากในแหล่งพื้นที่การกระจายพันธุ์ตามธรรมชาติ ในจังหวัดเชียงใหม่ รวมทั้งขอขอบคุณ นายจรูญ พูนบางยุง และนายวิชัย อัยกุล ที่ช่วยเอื้อเฟื้อภาพถ่ายกล้วยไม้ดินลูกผสมที่สวยงาม ท้ายที่สุด ขอขอบคุณ นางสาววิมลพร ลครพล ที่ช่วยจัดเตรียมอุปกรณ์และร่วมสำรวจข้อมูลกล้วยไม้สกุลเอื้องใบหมากในแหล่งพื้นที่ตามธรรมชาติ

DOA TOGETHER

Hearing for Changing, Acting for Moving forward

สำนักคุ้มครองพันธุ์พืช กรมวิชาการเกษตร
เลขที่ 50 ถนนพหลโยธิน แขวงลาดยาว
เขตจตุจักร กรุงเทพมหานคร 10900

www.doa.go.th/pvp/

